

Besöksnäringens företagsstrategier på öar och i skärgårdar under pandemin

Författare: Christian Nuay

Handledare: Paulina Rytönen & Marcus Box

Södertörns Högskola | School of Social Sciences

Magisterprogrammet | HT 2022

Magisteruppsats | 30 HP

Förord

Tack till alla som har varit med och hjälpt mig igenom denna uppsatsprocess. Extra tack riktas till forskargruppen vid Södertörns högskola, som tillhandahöll det empiriska råmaterialet och till mina handledare Paulina Rytkönen och Marcus Box. Paulina och Marcus, det här citatet dedikerar jag till er.

“An island is a nervous duality: it confronts us as a juxta-position and confluence of the understanding of local and global realities, of interior and exterior references of meaning, of having roots at home while also deploying routes away from home. An island is a world; yet an island engages the world” (Godfrey Baldacchino, 2005:248).

-Christian

Sammanfattning

Inledning: Covid19-pandemin innebar att många organisationer fick lönsamhetsproblem – i både offentlig och privat sektor. Olika branscher påverkades på skilda sätt där exempelvis byggbranschen upplevde högkonjunktur medan servicesektorn stagnerade. Sverige hade mindre omfattande restriktioner, men trots detta påverkades näringslivet avsevärt. Till viss del hade besöksnäringen tidigare haft problem men pandemin förvärrade situationen.

Syfte: Eftersom skärgårdar är en attraktiv säsongsbaserad mötesplats med ett stort antal krogar och restauranger, var syftet att undersöka hur besöksnäringen hanterat Covid-19 krisen och vilka strategier som använts för att överleva krisen.

Teori: Den teoretiska referensramen utgår från fenomenografi, såväl teoretiskt som metodologiskt. Den referensramen bidrar till att visa hur socialt kapital och institutionella faktorer ökar möjlighet till entreprenörskap, särskilt i perifera regioner.

Metod: För att uppfylla studiens syfte har enskilda intervjuer och gruppintervjuer med företagare runt om i skärgården använts och resultaten tolkats med hjälp av en fenomenografisk analysmodell.

Resultat: Resultatet visar att öarna präglas av begränsningar både kring social och praktisk infrastruktur, samt andra typer av hinder relaterat till deras geografiska läge. Resultatet visar också att det uppstår entreprenöriella innovationer i relation till dessa begränsningar där företagarna med begränsade resurser ändå lyckas driva sina verksamheter med vinst.

Slutsats: Studien visade att det fanns stora likheter mellan företagande inom Sveriges skärgårdar i tider av kris. En avgörande faktor var hur samarbetet fungerade med samhällets formella institutioner. Mer perifera regioner klarade sig bättre än de nära storstäder. En förklaring kan vara att de har större erfarenhet av att klara sig själva. På grund av bristande resurser, blev socialt kapital en viktig faktor för att minska riskerna vid kriser.

Nyckelord: Sveriges skärgårdar, Covid19-pandemin, besöksnäringen, entreprenörskap, kristider

Abstract

Introduction: The Covid19 pandemic meant that many organizations suffered profitability problems – in both the public and private sectors. Different industries were affected in different ways, where, for example, the construction industry experienced a boom while the service sector stagnated. Sweden had less extensive restrictions, but despite this, business was significantly affected.

Aim: Since archipelagos are attractive seasonal meeting places with many bars and restaurants, the aim of this work is to investigate how the hospitality industry in these remote places handled the ongoing Covid-19 crisis and what strategies they adopted to survive the crisis.

Theory: The theoretical frame of reference is based on phenomenography, which is used as a theoretical as well as methodological approach in this work. The theoretical frame of reference helps to provide a picture of how social capital and institutional factors strongly contribute to setting the framework for the possibility of entrepreneurship, especially in peripheral regions.

Method: To fulfill the purpose of the study, individual interviews as well as group interviews with entrepreneurs around the archipelago have been reviewed, which have then been contrasted with existing business economics research where the results have been interpreted using a phenomenographic analysis model.

Results: The results show that the islands are characterized by limitations regarding both social and practical infrastructure, as well as other types of obstacles related to their geographically exposed location. The result also shows that entrepreneurial innovations arise in relation to these limitations where the entrepreneurs who work with few resources still manage to run their businesses with profit.

Conclusion: The study shows that there are great similarities between businesses within Sweden's archipelago in times of crisis. A decisive factor in how well this cope with a crisis lies in how cooperation works with society's formal institutions. However, more peripheral regions fare better than those close to large cities. An explanation for this, may lie in the fact that they are more used to fending for themselves. Due to a lack of resources, social capital becomes an important factor in mitigating the risks of a crisis.

Keywords: Sweden archipelago, Covid19 pandemic, the hospitality industry, entrepreneurship, times of crisis

Populärvetenskaplig sammanfattning

Med fokus på ett urval av skärgårdar i Sverige bygger detta arbete på intervjuvar från olika näringsidkare på dessa öar. Det finns endast en begränsad mängd forskning och populärvetenskap som handlar om Sveriges skärgårdar i sin helhet. Sammantaget är forskningsområdet litet och den största delen har centrerats på Stockholms skärgård. På grund av detta kommer huvuddelen av forskningsunderlaget utgå från den geografiska delen som rör Stockholm. Trots Stockholms skärgårds närhet till huvudstaden, fanns många faktorer som försvårade synergier med storstadens tillväxt och dynamik. Detta för att skärgården är en avlägsen plats som alla inte har möjlighet att besöka, men även för att skärgården på olika sätt präglas av resursbrist. Skärgårdsforskningen har ett tydligt samband till forskning om andra perifera områden, därför är det av vikt att den är kontextbaserad och utgår från lokala och regionsspecifika perspektiv.

Det finns både små och medelstora företag i Sveriges skärgårdar och forskning om dessa företag handlar inte bara om vilka intäkter de genererar i regionen men också hur de kan stimulera sysselsättningen. Det är vidare centralt att fokusera på perifera effekter och andra aspekter från dessa företag för att kunna förklarar hur de håller igång sina verksamheter och varför andra inte lyckas med detta. Inte minst blir detta av vikt i forskning som berör skärgården och de olika företagen under påverkan av kris. Studiens resultat visar både likheter och skillnader i jämförelse med tidigare forskning. I likhet tyder resultatet på att den kontextuella synen på entreprenörskap var viktig för hur företagen resonerade om sina åtgärder under pandemin. Det var tydligt att öarna präglades av begränsningar av social och praktisk infrastruktur samt andra typer av hinder relaterade till deras geografiskt utsatta läge. Det skapades emellertid entreprenöriella innovationer i relation till dessa begränsningar och även sociala resurser som bidrog till lönsamhet. Resultatet visar också på ett ”passivt” entreprenörskap till följd av osäkerhet som uppkom i relation till bristande kommunikation från ansvariga myndigheter. Resultatet ger inga indikationer på förekomsten av ”improduktivt” entreprenörskap till följd av krisen.

Innehållsförteckning

1.0	Introduktion	8
1.1	Bakgrund	8
1.2	Problemformulering	9
1.3	Syfte	10
1.4	Forskningsfrågor	10
1.5	Avgränsning	10
2.0	Litteraturöversikt	12
2.1	Företagande på öar	12
2.2	Entreprenörskap på öar	12
2.3	Utmaningar för företagande och entreprenörskap på öar	13
2.4	Öar och skärgårdar i Sverige	15
2.5	Pandemins påverkan på öar och skärgårdar i Sverige	16
2.6	Sammanfattning av litteraturöversikt	17
3.0	Teori	18
3.1	Fenomenografi	18
3.2	Verktyg för att analysera företagsstrategier under pandemin	19
3.3	Institutionella perspektiv	20
3.4	Entreprenörskap och socialt kapital	21
3.5	Krishantering	22
3.6	Teoretisk sammanfattning	24
4.0	Metod	25
4.1	Metodval	25
4.2	Vetenskapligt angreppssätt	25
4.3	Data och källor	26
4.3.1	Översikt över innehållet av ljudfilerna med intervjuer	27
4.3.2	Översikt över använt skriftligt material och rapporter	29
4.4	Fenomenografisk analysmodell	29
4.4.1	Frågeschema	30
4.5	Trovärdighetsdiskussion	32
4.6	Metod- och källkritik	33
5.0	Empiri	34
5.1	Presentation av öar och skärgårdar	34
5.1.1	Bohusläns skärgård	34
5.1.2	Norrland	34

5.1.3. Stockholms skärgård	35
5.1.4. Övriga öar och insjöar	35
5.2. Uppfattningar om pandemin och dess påverkan	36
5.2.1. Bohusläns skärgård	36
5.2.2. Norrland	38
5.2.3. Stockholms skärgård	40
5.2.4. Övriga öar och insjöar	45
5.3. Strategier och åtgärder som vidtagits under pandemin	47
5.3.1. Bohusläns skärgård	47
5.3.2. Norrland	47
5.3.3. Stockholms skärgård	48
5.3.4. Övriga öar och insjöar	50
5.4. Besöksnäringen under pandemin	50
5.5. Empiriskt sammanfattning	51
6.0 Analys	52
6.1. Krishantering: besöksnäringens sårbarheter och förutsättningar i skärgården	52
6.1.1. Institutionellt och entreprenöriellt perspektiv	52
6.1.3. Från ett socialt kapitalperspektiv	55
6.2. Krishantering under pandemin	56
6.3. Likheter och skillnader i upplevelser	57
6.4. Sammanfattning av analys	58
7.0 Avslutande diskussion	60
7.1 Studiens bidrag och förslag på vidare forskning	62
8.0 Referenslista	63
<hr/>	
Elektroniska källor	63
Litteratur	64
Bilagor	71
Bilaga 1. Sammanställning av dokument och rapporter för empiri	71

1.0 Introduktion

Första kapitlet i denna studie inleds med en översikt av Covid-19 krisen och dess påverkan på besöksnäringen. Sedan förs en problematiserande diskussion om brister inom forskningsfältet och problematiken pandemin innebär för besöks- och livsnäringsbranschen. Avslutningsvis presenteras syftet med studien, forskningsfrågorna, avgränsningen och dispositionen.

1.1 Bakgrund

I slutet av 2019 uppmärksammade Världshälsoorganisationen (WHO) ett virus som spreds i Wuhan-området i centrala Kina (Gössling et al., 2020). Den 7 januari 2020 larmade kinesiska myndigheter och kort därefter spred sig Covid-19 viruset till angränsande asiatiska länder som exempelvis Mongoliet, Thailand, Vietnam och Sydkorea (El-Gendy et al., 2020). Den 24 januari bekräftades det första fallet i Sverige (Folkhälsomyndigheten, 2020). WHO beslutade 11 mars att Covid-19 skulle klassas som en pandemi med hänsyn till antalet smittade och döda (Folkhälsomyndigheten, 2020). Pandemin innebär en stor utmaning för företag och andra verksamheter (Breier et al., 2021). Branscher påverkades på olika sätt, men det svenska näringslivets totala omsättning minskade med 3,1% under 2020 jämfört med året före. I kronor motsvarade minskningen 292 miljarder (SCB, 2021).

Pandemin innebär således att flera verksamheter drabbades negativt. En huvudsaklig faktor var att många blev sjuka men det berodde också på att ett stort antal länder införde så kallade ”lock-downs” och andra restriktioner som minskade människors rörelsefrihet (Dunford & Qi, 2020). I Sverige stängdes landet aldrig ned fullständigt men de restriktioner som infördes påverkade på ett tydligt sätt besöksnäringen där den totala omsättningen minskade med 80 miljarder.

Besöksnäringen tillhörde således en av de mest drabbade branscherna men påverkades olika beroende på verksamhet och plats. Branschens egna organisationer men också nationella myndigheter har i huvudsak fokuserat på att analysera hur detta påverkat företag i storstäderna och i den allmänt definierade kategorin ”landsbygdsturism” (Tillväxtanalys, 2021; Visita, 2021). Detta har medfört att pandemins effekter på företagande lokaliserade i skärgårdar har

blivit mindre uppmärksammat och studerat. Enligt Rytönen et al. (2022:47) finns indikationer på att: *“öars och skärgårdars periferitet både ökade och minskade under pandemin. För besöksnäringen innebär detta att vissa målgrupper minskade i antal, främst under 2020, medan andra och delvis nya målgrupper ökade”*. Sammanfattningsvis menade Rytönen et al. (2022) att det varit påtagligt att restriktionerna drabbade skärgårdarnas besöksnäring i högre utsträckning än övriga delar av Sverige. En anledning var att företagen inte längre kunde livnära sig på samma typer av turism som före pandemin. Motivet bakom föreliggande undersökning är att närmare undersöka dessa påståenden och se hur företagande på öar och i skärgårdar har påverkats, men även vilka strategier som använts av företagen för att hantera pandemin.

1.2 Problemformulering

Forskning om periferier och landsbygd har generellt varit begränsad (Hayter et al., 2003) men till viss del ökat de senaste decennierna (Eder & Tripl, 2019). Det finns emellertid bristande kunskap om hur pandemin har påverkat ö- och skärgårdssamhällen, vilket inte är förvånande med tanke på att restriktionerna upphörde i februari 2022. Enligt tidigare forskning har näringsidkare på vissa öar lyckats skapa en dynamisk lokal miljö, medan situationen har sett helt annorlunda ut på andra öar (Rytönen, et al., 2019; Pugh & Dubois, 2021). Att fokusera på lokala skillnader mellan företag på olika öar kan ge kunskap om varför dessa har uppstått och hur de påverkats av pandemin.

Skärgårdar som avlägsen landsbygd, eller glesbygd, är en för företagarna extra problematisk kontext på grund av deras geografiska lokalisering (Fletcher, 2011). Beträffande företagens möjligheter att överleva en kris så menar Pugh och Dubois (2021) att det är viktigt att företagare använder sina kunskaper och kompetenser på innovativa sätt i olika faser av en kris, för att ställa om och möta de krav som ställs på verksamheten. På grund av skärgårdarnas utsatta läge blir det därför av intresse att undersöka hur företagare på olika öar agerat och vilka strategier som tillämpats för att överleva pandemin. Fokus kommer att läggas på en kris olika faser; förberedelsefasen, fasen under själva pandemin och krisens efterspel (Farbotko, 2010; Rytönen et al., 2019).

På grund av att företagandet på öar till stor del är beroende av turism och denna varit särskilt utsatt vid kristider, valde Ntounis et al. (2021) att studera företags resiliens, eller motståndskraft

över tid. Enligt Ntounis et al. (2021) var det inte tillräckligt att hantera krisen i det initiala skedet, utan även viktigt att vara flexibel och diversifiera för verksamhetens fortsatta utveckling. Ntounis et al. (2021) fann också att stor del av turistindustrin i sin helhet saknade resiliens på grund av frånvaron av en långsiktig plan och på så sätt var denna industri extra utsatt för externa kriser. Detta förhållande blir intressant att undersöka eftersom forskning från Hall (2012) har visat att verksamheter i dessa miljöer generellt sett är sårbara.

Halls (2012) forskning visar att den särskilda biogeografi som präglar öar utsätts för kraftig påfrestning av turism. Detta tär på öarnas resurser vilket tvingar dem att importera från fastlandet. I det långa loppet anser Hall (2012) att företagen på öarna måste bli självförsörjande för att kunna möta turisternas krav. Denna utveckling kan ses som positiv då den driver samhällen framåt. Samtidigt påpekar Sindico et al. (2020) att öar ofta präglas av sårbarhet till följd av den socioekonomiska sammansättningen som begränsar utveckling. Denna fragilitet har enligt författarna ökat genom pandemin, vilket kommer undersökas i föreliggande uppsats, nämligen hur lokala entreprenörer lyckats bibehålla och utveckla sina verksamheter. Pandemins påverkan av verksamheterna synliggjordes genom att omsättningen minskade drastiskt (Riksföreningen Gästhamnar, 2020; Urquizo et al., 2021).

1.3 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka hur företagare inom besöksnäringen på öar och skärgårdar har hanterat konsekvenserna av Covid-19 pandemin.

1.4 Forskningsfrågor

- Vilka uppfattningar (erfarenheter) hade entreprenörerna om pandemins affärsmässiga påverkan?
- Vilka strategier tillämpade företagen för att möta pandemins effekter, samt vilka likheter och skillnader fanns mellan företagen?
- Vilka sårbarheter och förutsättningar fanns bland besöksnäringens företagare?

1.5 Avgränsning

Studien omfattade ö- och skärgårdssamhällen på flera platser i Sverige och fokuserade på företagande samt entreprenörskap i allmänhet och besöksnäringen i synnerhet. Studien

begränsades till de entreprenörer som deltagit i den nämnda förstudien med fokus på större öar. Detta har medfört att Stockholms skärgård fått en något större representation. Studien har således utgått från tidigare genomförda intervjuer, vilket diskuteras närmare i metodkapitlet.

2.0 Litteraturöversikt

I denna del presenteras forskning inom följande teman; Företagande på öar, Entreprenörskap på öar, Utmaningar för företagande och entreprenörskap på öar, Öar och skärgårdar i Sverige, och slutligen Pandemins påverkan på öar och skärgårdar i Sverige.

2.1 Företagande på öar

Beträffande företagande på öar finns enligt Baldacchino (2005a) en nära koppling mellan socialt kapital och företagande samt ekonomisk utveckling. Inom ramen för socialt kapital diskuterar Karampela et al. (2014) begreppen "boundedness" och "connectedness" som viktiga för entreprenörskap då boende på öar är beroende av samverkan med omvärlden. Det finns flera faktorer som påverkar graden av "connectedness", där framför allt kommunikationsmedel är helt avgörande för utveckling av företagande. Därför är kriser som påverkar förmågan att skapa 'connectedness' förödande. Karampela et al. (2014) skriver vidare att det företagande som uppstår på öar och dess beroende av omvärlden kan begränsa möjligheterna. Öar som har nära till en hamn på fastlandet där det finns tillgång till sten kan arbeta med sten, de som har närhet till timmer kan arbeta med det och så vidare. Då dessa förhållanden störs tvingas företagandet till nya entreprenöriella utvecklingar.

2.2 Entreprenörskap på öar

Entreprenörskap som begrepp används för att studera hur företagare med hjälp av kreativitet och innovation kapitaliserar på utmaningar samt exploaterar möjligheter och behov som kan uppstå, bland annat till följd av samhällsförändringar. Entreprenörskap på öar och skärgårdar har karaktäriserats som komplicerat till följd av begränsade resurser (Jerling & Nordin, 2007; Merouani et al., 2021). Trots dessa utmaningar finns möjligheter att bedriva framgångsrika företag (Jerling & Nordin, 2007). I relation till 1.2.1. *Företagande på öar* kan företag inom besöksnäringen på öar och i skärgårdar nå framgång genom att; (i) uppfylla särskilda branschspecifika behov och krav, exempelvis där verksamheten utvecklas på ett sätt som möter de begränsade resurserna som finns tillgängliga; (ii) Genom att identifiera, lyfta fram och kapitalisera på rådande utmaningar som kan utgöra problem för öar och skärgårdsbefolkningen

i sin helhet (Jerling & Nordin, 2007). Forskning om ö- och skärgårdsföretagande pekar på knappa resurser, inklusive mark- och naturresurser men även saknad av lokala kunder och logistik, som begränsande faktorer (Jerling & Nordin, 2007; Onn, 2018). Skärgårdsentreprenörskap skiljer sig dock från entreprenörskap på geografiskt enskilda och utsatta öar. Detta eftersom skärgårdarnas geografiska och rumsliga särdrag även inkluderar lokala kontextuella aspekter av flera öar tätt tillsammans och samspelet mellan öar och fastland (Burnett & Danson, 2017; Rytönen et al., 2019). Det råder en bred enighet hos tidigare forskare om att företagandet på öar och i skärgårdar begränsas eftersom tillgången till resurser är låg, grundläggande infrastruktur ofta saknas och arbetsmarknaden är begränsad. Det sistnämnda innebär att det finns färre människor och det blir svårt att hitta lokala experter och att konkurrens om tillgängliga resurser kan utgöra hinder (Merouani et al., 2021). Det framkommer däremot i tidigare forskning att möjligheterna för entreprenörskap är stora just för att de boende på öar i skärgården har nödvändiga färdigheter och kunskaper. Samtidigt medför bristen på formella arbetstillfällen att behovet av nödvändighetsföretag skapas (Burnett & Danson, 2017; Rytönen et al., 2019; Merouani et al., 2021). Vidare framkommer det att skärgårdar och öar kännetecknas av flera särdrag som ökar områdets komplexitet vad gäller företagande och entreprenörskap, se vidare i nästa avsnitt.

2.3 Utmaningar för företagande och entreprenörskap på öar

Ö-samhällen, hur små och avlägsna de än må vara eller anses vara, måste kunna förnya sig och anpassa sig till de förändringar som sker i samhället. Ett exempel på en sådan förändring var Covid-19-pandemin som inte bara handlade om att hantera smittspridning utan också hantera den plötsligt negativa påverkan på ekonomin, främst frånvaron av turism (Grydehøj et al., 2020). Krisen i samband med Covid-19 pandemin var ytterligare ett problem till de vanliga svårigheterna som präglar dessa ö-samhällen. Det sistnämnda har traditionellt varit en åldrande befolkning, begränsad samhällsinfrastruktur (exempelvis sjukhus, skolor och äldreboenden), ett minskat antal personer i arbetsför ålder och miljöbestämmelser som är svåra att tillämpa i en ö- och skärgårdskontext. Dessutom är ofta informations- och kommunikationsteknologin underutbyggd (Rytönen et al., 2019; Post och Telestyrelsen, 2022). Nya utvecklingsplaner för att främja och möjliggöra företagande i ö- och skärgårdskontexter har lanserats med några års mellanrum. Det har emellertid varit skiftande resultat även vid jämförelser mellan öar med liknande tillgänglighet och resurser. Enligt

tidigare studier kan denna diskrepans förklaras genom att företagandet genomförs på olika sätt på skilda öar (Fletcher, 2011; Rytkönen et al., 2019).

Den teoretiska diskussionen om entreprenörskap brukar skilja på innovativt, imitativt och improduktivt entreprenörskap. Det förstnämnda tillför något helt nytt till marknaden. Det imitativa entreprenörskapet är något som redan existerar, medan det improduktiva inte leder till utveckling av marknaden. Dessa olika former av entreprenörskap kan kopplas till företag på öar och i skärgårdar. Företagandet kan klassificeras som innovativt *entreprenörskap* vilket innebär att tillgängliga resurser kombineras med att hitta nya sätt att nå ekonomisk framgång. Det kan också klassificeras som *passivt företagsägande* som handlar om att enbart driva företag på ett traditionellt och imitativt sätt (Burnett & Danson, 2017; Lewandowska et al., 2021). I fallet svenska ö- och skärgårdsföretag finns även exempel på improduktivt entreprenörskap enligt Burnett och Danson (2017). Detta exemplifieras av agerande från företag som exploaterar områden men inte bidrar till att skapa inkomster för lokala samhällen (Burnett & Danson, 2017; Rytkönen, et al., 2019).

Utmaningar för företagande och entreprenörskap på öar belyses även i en studie från Herr (2021) som visar att öarnas geografiska läge är problematiskt både vid kris och normala förhållanden. Dessa specificeras Rytkönen et al. (2019), se Tabell 1 och kommer att ligga till grund för undersökningen.

Tabell 1. Branschspecifika utmaningar för entreprenörskap i skärgård
Källa: Rytkönen et al. (2019:23–25).

Bransch	Branschspecifika utmaningar
Turism	<ul style="list-style-type: none"> ● Att ställa om inför särskilda säsonger kan vara problematiskt. ● Oregelbunden kollektivtrafik som påverkar flödet av besökare kan försvåra planering under och efter högsäsong. ● Viss kollektivtrafik försvinner, exempelvis nedläggning av båtlinjer. ● Bristande möjligheter för turister att övernatta. ● Korttidsturism ● Ingen gemensam syn och engagemang för utvecklingsarbete på öarna.
Boende (övernattning i hotell, stugor m.m.)	<ul style="list-style-type: none"> ● Finansieringsproblem för att renovera

	<p>och modernisera, vilket kan leda till låg standard.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Problem med begränsade sängplatser kan minska långtidsturister. ● Personalbrist.
Restaurang	<ul style="list-style-type: none"> ● Höga personal- och materialkostnader. ● Faktorer som påverkar kundunderlag året runt såsom bristande kollektivtrafik, få kajplatser och problem med matleveranser.
Transportservice och gästhamn	<ul style="list-style-type: none"> ● Få kajplatser och en bristande infrastruktur. ● Höga transportkostnader och även ineffektiva transporter. ● Klimatförändringar som påverkar transporter. ● Vissa öar har enbart privata transportmöjligheter, vilket är kostsamt och minskar tillgänglighet.
Detaljhandel	<ul style="list-style-type: none"> ● Hög andel korttidskunder och ojämnt kundflöde utanför högsäsong. ● Dyra driftkostnader, främst transportkostnader. ● Lagar och regler underminerar utveckling av detaljhandel.

2.4 Öar och skärgårdar i Sverige

Egenskaperna hos öarna och skärgårdarna i Sverige skiljer sig inte nämnvärt från andra jämförbara öar världen över. De begränsningar som finns är främst kopplade till transporten av kunder till och från ön, vilket avgör vilka typer av verksamheter som utvecklas. Enligt Widholm (2019) har det funnits flera olika verksamheter i skärgården under senare delen av 1900-talet. Lokala skärgårdsföretagare har främst arbetat med transport, hotelltjänster och att erbjuda rekreativsmöjligheter under sommarsäsongen. Säsongsberoendet har varit en faktor som lokala företagare har försökt ändra på, dels med hänsyn till hållbarhet, dels för att minska den ekonomiska risken för den enskilde företagaren (Duro et al., 2021).

Skärgårdar beskrivs ofta av myndigheter som ”landsbygd”, jämförbara med andra landsbygdsområden. Under senaste tiden har dock vissa officiella dokument börjat beskriva skärgårdar som en mer ”avlägsen” typ av landsbygd. Hur skärgårdar beskrivs är av vikt för

vilka beslut som fattas och för det policyarbete som sker nationellt och lokalt. För att det ska bli korrekt behöver myndigheters beslut och införda förändringar ta hänsyn till skärgårdars sociogeografiska särdrag, faktiska förhållanden och egenskaper (Stockholms läns landsting, 2015). Under de senaste decennierna har ett antal politiska initiativ, strategier och utvecklingsprojekt lanserats för att stödja hållbar socioekonomisk utveckling i dessa områden. Gemensamt för politiken och utvecklingsinitiativ är att skärgårdar ses som homogena regioner. Det finns en politisk samsyn att förbättra transporter och öka öarnas tillgänglighet. Det är viktigt för framtiden. Faktiska investeringar har hittills misslyckats och de flesta andra aspekter, inklusive ekonomisk utveckling, har beaktats från samma perspektiv som landsbygdsföretag på fastlandet. Här har ingen särskild hänsyn tagits till skärgårdars geospatiala egenskaper (Stockholms Läns Landsting, 2015). Även i relation till Stockholms skärgård (Sveriges största skärgård) har investeringarna för att övervinna de rumsliga utmaningarna varit begränsade. Trots att skärgårdars fysiska attraktionskraft lyfts fram som avgörande för att locka turister till öarna, har inga betydande investeringar genomförts. I politiken underordnas skärgården i relation till urbana områden.

Vid en närmare granskning av de branscher som lyfts fram i utvecklingsplaner, har fokus legat på att motverka det stora beroendet av turism. Samtidigt är de flesta offentliga investeringarna inriktade på att främja turistnäringen (inte minst i Stockholms skärgård) medan viktiga framtida industrier, såsom energi och ”clean-tech”, den IT-baserade tjänstesektorn och konsultföretag hittills försummas (Rytkönen, et al., 2019; Stockholms läns landsting, 2018).

2.5 Pandemins påverkan på öar och skärgårdar i Sverige

Vad gäller pandemins påverkan på öar och skärgårdar i Sverige har Tillväxtverket (2021a) och Rytkönen et al. (2022) visat att besöksnäringen har påverkats på två olika sätt från början av 2020 till början av andra kvartalet 2021. Vad som först blev märkbart var att olika typer av turister försvann, såsom utlandsturister och evenemangsturister. Även om det fanns en variation och viss volym på dagsturisterna, påverkades flera verksamheter negativt, särskilt andra ”krissommaren” år 2020 (Herr, 2021; Rytkönen et al., 2022; Tillväxtverket, 2021a). Enligt Rytkönen et al. (2022) försvann vissa besökskategorier helt medan andra tillkom men inte tillräckligt för att kompensera för bortfallet. Utöver restriktionerna som ledde till minskat antal, utlandsturister och evenemangsturister, reducerades också avgångarna för kollektiv båttrafik, vilket minskade korttidsturister.

Antalet platser på passagerarfärjorna halverades vilket självklart minskade antal besökare under hela pandemin (Rytkönen et al., 2022; Tillväxtverket, 2021a). Trots att fler svenska turister besökte gästhamnarna, kompenserade detta inte för bortfallet av utlandsturister, vilket minskade efterfrågan bland näringsidkare verksamma inom hotell, restaurang och turism. Det var framför allt större hotell, konferensanläggningar och restauranger som drabbades. Mindre aktörer hade bättre förutsättningar att ställa om och anpassa sin verksamhet. Restauranger påverkades särskilt negativt eftersom öppettider och alkoholservice begränsades till följd av restriktionerna (Rytkönen et al., 2022; Tillväxtverket, 2021b; Tillväxtverket, 2021c). Nya besöksmönster formerades. Där det var möjligt ökade husbilsturism men även camping. I fall där färja krävdes minskade denna typ av turism (Rytkönen et al., 2022). Fler har haft så kallad ”svemester”, vilket enligt Rytkönen et al. (2022:14–15) var: “svenskar och stadsbor som under andra omständigheter skulle ha åkt utomlands men valde att stanna i Sverige under pandemin”.

2.6 Sammanfattning av litteraturöversikt

I tidigare forskning används begreppet ”connectedness” om turism på öar och andra perifera platser. Det huvudsakliga resonemanget är att öar till stor del är beroende av kapital från större samhällen. Upplösning av ”connectedness” kan uppstå till följd av fysiska hinder, exempelvis minskad båttrafik, vilket är central i föreliggande uppsats. Tidigare forskning har nämnt att en grundläggande del i entreprenörskap varit en anpassning till samhällsförändringar och att skapa möjligheter av dessa. Detta är en annan viktig del av den här undersökningen.

Tidigare forskning har främst fokuserat på hur entreprenörskap har hanterat begränsade resurser. Covid-19 påverkade inte direkt de befintliga knappa resurserna utan snarare intäktssidan. Eftersom uppsatsen genomfördes i pandemins slutfas, finns tidigare forskning om hur besöksnäringen påverkade skärgårdens näringsliv, vilket generellt var negativt. Det som denna forskning emellertid inte visat, var hur de enskilda näringsidkarna ändrade på sina strategier för att anpassa sig till krisens effekter. Att synliggöra reaktioner och dess konsekvenser kan ge oss kunskap om hur företagande, entreprenörskap och krishantering fungerade i praktiken i samband med pandemin.

3.0 Teori

Uppsatsen utgår från krisen som utlöstes i samband med att Covid-19 klassificerades som en global pandemi. Därför har forskning om krishantering blivit en naturlig del av teorin som ska analysera empirin. På grund av arbetets intresse av att studera entreprenörskap i relation till perifera regioner har det varit viktigt att uppmärksamma komplexiteten kring entreprenörskap. Den teoretiska referensramen bidrar till att ge en bild av att socialt kapital och institutionella faktorer starkt bidrar till att sätta ramarna för möjligheten till entreprenörskap, särskilt i perifera regioner. Avslutningsvis belyses skillnaden mellan öar och centrala regioner där möjligheterna att ta del av det institutionella utbudet som samhället erbjuder varierar, vilket blir extra påtagligt under tider av kris.

Den teoretiska referensramen utgår från fenomenografi, vilken används också som metodologisk ansats. De teoretiska perspektiven presenteras i följande kategorier: Verktyg för att analysera företagens strategier under pandemin; Institutionella perspektiv, Entreprenörskap och Socialt Kapital samt Krishantering.

3.1 Fenomenografi

Eftersom denna studie har som avsikt att vara ”beskrivande” om hur företagare har upplevt pandemikrisen, valdes en fenomenografisk ansats. Enligt Kroksmark (1987) analyseras individers egna uppfattningar om ett fenomen. Marton (1981) uppmärksammade att deltagare i undersökningar hade olika uppfattningar om en objektiv företeelse, med andra ord de hade olika perspektiv. Dessa kunde kombineras för att ge en mer heltäckande bild av ett fenomen (Dahlgren & Johansson, 2015). Denna studie undersöker subjektiva uppfattningar om hur pandemin påverkade företagande i perifera miljöer.

Den utgångspunkt som varit vägledande för analysen kallar Larsson (1986) för: ”andra ordningens perspektiv”. Det handlar inte om objektiva fakta utan att väga samman olika subjektiva upplevelser som rör perifert entreprenörskap och kris. Att använda olika perspektiv kan ge oss en bredare uppfattning om hur pandemin upplevts och vilka strategier som använts för lösa problemen.

3.2 Verktyg för att analysera företagsstrategier under pandemin

För att kunna driva företag framgångsrikt under en kris är det viktigt att identifiera och utnyttja befintliga ekonomiska möjligheter. Perifert företagande förefaller vara beroende av socialt kapital, entreprenörskap och kunskap om krishantering (Baldacchino, 2005b). Samtidigt är kunskap om institutionella förhållanden viktiga för att kunna utnyttja möjligheter.

Beträffande krishantering och företagande på öar, menar Ghaderi et al. (2012) att det finns stora likheter med andra kontexter. Hantering av kriser handlar om att förutse dessa och minimera riskerna så mycket som möjligt. Chefens roll är att försöka förutse hur kriser utvecklas för att motverka, hantera och minimera dess skadeeffekter. När krisens problem har lösts är det viktigt att dra lärdomar för att skapa bättre beredskap inför nästa kris. Emellertid anser Ghaderi et al. (2012) att turistbranschen drabbas oftare, än andra näringsgrenar, av kriser på grund av dess komplexa natur och hanteras ofta på en ad hoc basis. Avslutningsvis har tidigare forskning visat att ”kommunikation” är en essentiell faktor för krishantering, där framför allt media påverkar allmänhetens uppfattningar (Hitchcock & Nyoman, 2005; Ghaderi et al., 2012).

Det finns en debatt om behovet av att kontextualisera studier av entreprenörskap (Baldacchino, 2005a). En anledning är att sätta entreprenörskap i relation till dess förutsättningar för att skapa kumulativ kunskap om processen. Welter (2011) anser att olika kontexter, till exempel geografi, såväl skapar möjligheter som sätter begränsningar för entreprenörskap. Kontexten sätter ”ramarna” för entreprenörskap, samtidigt som den kan påverka kontexten. Sambandet mellan entreprenörskap och skapandet av affärssammanhang kan förklaras genom förekomsten av olika typer av kapital, av hur den institutionella miljön ser ut och vilken politik som bedrivs. Detta är viktigt i vanliga fall, men blir än mer viktigt vid analys av företagande i kristider. Sociala aspekter, (till exempel värderingar, färdigheter, prioriteringar och attityder), samt kulturella, politiska, geografiska och ekonomiska sammanhang påverkar beteenden bland aktörer. Deras reaktioner, vilka kan vara olika, påverkar i sin tur verksamhetens utveckling (Ernstson et al., 2008; Ernstson et al., 2010). Därför bör forskning om företagande vara kontextbaserat för att kunna förklara näringslivets förändring.

Vidare har det visats att studiet av entreprenörskap måste lyfta fram kognitiva aspekter av samhället och dess relation till näringslivet. En anledning till detta är för att kunna förstå entreprenöriella handlingar under kriser och hur samhället påverkar processen (från Jelinek &

Litterer, 1995; Baldacchino, 2005a; Ghaderi et al., 2012). Sammantaget summerar Patriotta och Siegel (2019) att entreprenörens förhållningssätt till kontext kan antingen ske implicit eller explicit, men att det alltid sker genom att individen ställer sig frågorna: (i) Vilken typ av person är jag? (ii) Vilken situation är jag i? (iii) Vad skulle en person som jag göra i en situation som denna? Detta belyser hur entreprenörskap är baserat på kontext och kunskap om den, samt att tidigare erfarenheter bidrar starkt till att forma framtida handlingar. Institutioner påverkar möjligheten att utnyttja entreprenöriella möjligheter (Clausen, 2020). Medan formella institutioner (till exempel lagar, regler och formella restriktioner) är lätta att identifiera, kan informella institutioners roll (till exempel affärskultur, vanor, traditioner och dominerande tänkesätt) uppfattas som mer diffus. Institutioner beskrivs ofta som "historia kondenserad i våra handlingar" eller som ett "mått på graden av ekonomisk frihet i samhället" (Clausen, 2020). I denna studie används kontext som utgångspunkt för att skapa en generell analytisk ram, men som nämnts i figur 1, kombineras även fyra teoretiska koncept för att förstå olika dimensioner av det särskilda sammanhanget. Med andra ord, hur besöksnäringen hanterat Covid-19-krisen i Sveriges skärgårdar och vilka strategier företagare använt för att överleva.

3.3 Institutionella perspektiv

Avlägsna landsbygder har enligt Clausen (2020) "bristande samhällsdynamik", vilket förklaras från tre "dimensioner". För det första saknar dessa områden tillgång till resurser, särskilt akademisk forskning om deras problem, investeringar från finansiella institutioner och tillgång till ny teknologi. För det andra har de bristande kunskapsspridning och svaga entreprenöriella ekosystem. För det tredje finns brist på ekonomisk dynamik, eftersom dessa områden kännetecknas av en begränsad marknad, avlägset belägna användare och leverantörer samt bristande konkurrens. Ett annat kännetecken för det perifera sammanhanget har varit sjunkande befolkningstal. En studie om effekterna av befolkningsminskning för entreprenörskap (Delfmann et al., 2014) fann att bildandet av nya företag i stadsregioner tenderar att påverkas negativt av befolkningsförändringar. Däremot var effekten positiv i perifera regioner. De menade att befolkningsminskning inledningsvis får effekt, men vid en fortsatt nedgång, anpassade regionerna till chocken, främst genom en ökad grad av entreprenörskap. Denna ökning var enligt dem ett svar på samhällets behov av miniminivåer av tjänster, vilket kan tolkas som dels lösa de viktigaste behoven i regionerna, dels som en reaktion på själva periferikontexten. Enligt studie av Baldacchino och Fairbairn (2006) finns implikationer av att vara företagare i en kontext som kännetecknas av begränsat utrymme, resurser, kundbas,

marknad och höga transportkostnader. Även i bästa fall har företagare på öar svårt att rekrytera utbildad arbetskraft, få tillgång till relevant forskning och finansiera sin verksamhet. Entreprenörer som vill vara innovativa är ofta begränsade av öns geografiska gränser. Rytkönen et al. (2019) har studerat entreprenörskap på tre öar i Stockholms skärgård och anser att samspelet mellan öar och fastlandet ger en ny kontextuell aspekt. Trots fysisk närhet mellan öarna fanns betydande skillnader i socialt kapital och de informella institutionerna. För viss regional utveckling finns det enligt Rodríguez-Pose (2013) definierade institutionella "spelregler" som kan vara informella (som tradition och kultur) och formella (till exempel lagar och policy). Även Baumol (1990) har påpekat den avgörande roll som institutioner spelar i fördelningen av entreprenörskap i produktiva, improduktiva och destruktiva former. Entreprenörskapets utveckling har tydlig koppling till institutioner, i både så kallade kärnområden och perifera regioner (Burnett & Danson, 2017). På grund av den speciella kontexten för perifera områden, såsom Stockholms skärgård, har förekomsten av så kallat "nödvändigt" entreprenörskap varit normen, trots att denna förefaller vara mindre gynnsam för en regions övergripande tillväxt.

3.4 Entreprenörskap och socialt kapital

Tidigare forskning menar att organisationer med fungerande verksamheter inte är isolerade enheter (Grimsdottir & Edvardsson, 2018). Dessa är i stället inbäddade i ett socialt sammanhang och använder ständigt sina sociala nätverk för att få idéer, samla information och "testa" sig fram för att därigenom upptäcka nya proaktiva innovationer. Socialt kapital är det kombinerade värdet av affärsrelationer i sociala nätverk som länkar samman affärspartners och samhället. Detta kapital kan därför mobiliseras för att säkerställa framgång för ett företag och driva fram dess proaktivitet och entreprenörskap (Hayton, 2005; Liu et al., 2016). Vad entreprenörskap generellt handlar om är att omvandla resurser och/eller utmaningar till möjligheter. Resurser kan i denna kontext beskrivas som olika "kapitalformer" för att nå en målsättning. Entreprenörer är experter på att använda befintlig kunskap om exempelvis lokala ekosystem och kulturarv, för att skapa en form av "humankapital" enligt Bourdieu (1986). Därför kan entreprenörskap och socialt kapital öka stabiliteten i regioner och för särskilda verksamheter. Inte minst för att entreprenörskap och socialt kapital kan skapa kunskap och innovationer som tillsammans utgör grunden för konkurrenskraft och tillväxt (Bornstein & Davis, 2010; Piñeiro-Chousa et al., 2020).

Socialt kapital kan därför hjälpa företag att få en överblick av marknadens befintliga struktur för att kunna utröna framtida behov och önskemål (Nafei, 2016). Tidigare forskning (till exempel Chen, Jiao, Zeng, & Wu, 2016) har visat att proaktivitet är centralt för samarbete mellan affärspartners och andra medlemmar i sociala nätverk. Samtidigt är samarbete avgörande för att skapa ny kunskap som en social process genom nätverk, vilket ger företag socialt kapital (Chen et al., 2016; Tu, 2020). Enligt Wang et al. (2016) kan socialt kapital påverka organisationers prestation genom att ”skapa kunskap” (Al-Omouh et al., 2020). Det saknas emellertid empirisk forskning om det sociala kapitalets roll och framgångsrikt företagande under globala pandemier. Avslutningsvis menar Gurtner (2016) att entreprenörskap med högt socialt kapital, och andra typer av resurser, har större chans att klara av en kris och kan ibland, till följd av krisen, även utveckla sina verksamheter.

3.5. Krishantering

Enligt Laws och Prideaux (2005) är en kris en händelse som resulterar i en plötsligt ogynnsam situation, Krishantering är strategier, processer och åtgärder för att förebygga och hantera kriser. Denna process innebär att förstå hur företag reagerar på kriser, vilka åtgärder som behöver vidtas och dess effekter (Laws & Prideaux, 2005). Krishantering innefattar således ett visst förhållningssätt före, under och efter kriser (Faulkner, 2001; Hugelius & Tapani, 2017). Fyra faser kan används för att beskriva krishantering: *Förebyggnadsfasen* som handlar om att förstärka den egna kapaciteten för att lösa påfrestande situationer; *Förberedandefasen*, hur organisationen helt enkelt förbereder sig inför krisen; *Responsfasen* är de insatser som ska skydda organisationen och verksamheten. Slutligen, *återbyggnadsfasen* som är när en lösning hittats och verksamheten stabiliserats. Vid återhämtningsfasen efter krisen menar Faulkner (2011) att det är av vikt att nyansera och analysera processen för att kunna motverka framtida kriser.

Förebyggnads- och förberedandefasen kan definieras som krisberedskap bestående av strukturmanualer, planläggningsprocesser, utbildningsupplägg och motivation. Responsfasen innefattar särskilda nödåtgärder i form av riskhantering (Faulkner, 2001; Jaques, 2007) medan återbyggnadsfasen således rör allt gällande ex post krishantering men även identifiering av framtida kriser. Eftersom de flesta kriser inte kan förutsägas och många inte heller undvikas innebär det att ingen ”specifik plats”, som exempelvis Stockholms skärgård, är immun (Faulkner, 2001).

Krishantering kopplat till besöksnäringen handlar därför om att förstå krisen i fråga, förutsäga sannolik utveckling, omfattning och effekt på verksamheter. Faulkner (2001) föreslår ett ramverk för att förstå faserna av en kris och de åtgärder som krävs för att överleva den. Ramverket består av sex stadier, se tabell 2.

Tabell 2: Faulkners ramverk för analys av kriser
Källa: Faulkner (2001).

Faser	Stadier	Beskrivning
Förebyggnadsfas	Beredskapsplanering	Krisberedskap
Förberedandefasen	Initierande av beredskap	Krisberedskap
Responsfasen	Särskilda initiativ och åtgärder under kris	Respons/Åtgärder
Responsfasen	Kortsiktiga behov tillgodosedda, tydlig kommunikationsstrategi på plats	Respons/Åtgärder
Återbyggnadsfasen	Ombyggnad/återställande av infrastruktur, anläggningar och turistattraktioner, samordnade och konstanta marknadsföringsåtgärder	Post-krishantering
Återbyggnadsfasen	Granskning av åtgärder som genomförts och om bör ingå i framtida beredskapsplaner	Post-krishantering

Faulkner (2001) påpekade att företags kapacitet till återhämtning efter en kris, var också beroende av vilken sårbarhet företaget hade från början och hur motståndskraftiga de visade sig vara under krisen. I fråga om sårbarhet och motståndskraftighet i relation till krishantering nämner Buultjens et al. (2015) begreppet resiliens (motståndskraft) som beskriver förmågan hos en organisation att (i) minska riskerna för att en kris inträffar, (ii) att absorbera effekterna av en kris eller katastrof och (iii) att snabbt återhämta sig. Resiliens är därmed ett begrepp som blir påtagligt i relation till organisationens beredskapsplanering, om ett företag är motståndskraftigt, hur de hanterar och anpassar sig till förändring utan att förlora dess funktioner (Buultjens et al., 2015). De grundläggande principerna för motståndskraft inom besöksnäringen menar Cochrane (2010) synliggörs i hur väl en organisation kan förnya sig efter en destabiliserande händelse (en kris). Med andra ord, hur väl ett företag på ett kreativt sätt kan hitta olika former av potential inom bland annat socialt kapital, mänskligt kapital och ekonomiskt kapital för att kanalisera dessa till nya strukturer.

3.6 Teoretisk sammanfattning

Studien fokuserar på hur företagare i perifera områden agerat i relation till kriser, i detta fall Covid-19 pandemin. För att kunna operationalisera teorin utgår undersökningen från fyra perspektiv, institutionellt, entreprenörelt, med hjälp av begreppet ”socialt kapital” och krishantering. En fenomenografisk ansats har tillämpats med utgångspunkt från informanternas subjektiva uppfattningar men tolkats med hjälp av samt urskilja likheter och skillnader.

4.0 Metod

I denna del förklaras studiens metodval och tillvägagångssätt. Uppsatsen bygger på kvalitativa metoder med huvudfokus på insamling av data från tidigare genomförda intervjuer.

4.1 Metodval

Studien har utgått från en kvalitativ metodansats och använder intervjumaterial och dokumentation. Studien eftersträvar hög intern validitet och enligt Bryman och Bell (2013) lägger kvalitativ forskningsmetod stor vikt på tolkning av den studerade verkligheten. Kvalitativ metod utgår från det sociala fenomenet som studeras. Kristensson (2014) understryker att metoden inte studerar lika många variabler som kvantitativ men möjliggör analys mer på ”djupet”. Det viktigaste kriteriet för val av metod är enligt Olsson och Sörensen (2011) att kunna besvara studiens forskningsfrågor, därför har en kvalitativ ansats varit utgångspunkt för uppsatsen.

4.2 Vetenskapligt angreppssätt

För att uppfylla studiens syfte används ett teoretiskt ramverk från befintlig företagsekonomisk forskning. Analysen utgår från primärdata, främst intervjuer och olika former av texter. I analysen används triangulering från ett fenomenografiskt perspektiv. Triangulering handlar om att använda flera perspektiv och källor för att bekräfta resultatens kvalitet (Saunders, et al., 2012; Bekhet & Zauszniewski, 2012).

Methodological triangulation' or mixed-methods research uses more than one kind of method to study a phenomenon. There are two types of methodological triangulation: 'across method' and 'within method' (Bekhet & Zauszniewski, 2012:2).

Uppsatsen använder triangulering från ett 'within method'-perspektiv eftersom data kommer från intervjuer och litteratur. Det var allmänt känt att pandemin orsakade problem för turism men frågan var *hur* pandemin påverkat besöksnäringen på öar och skärgårdar. Från litteraturen har en förklaringsmodell skapats för att kunna jämföra tidigare resultat med studien. Angreppssättet är enligt Alvesson och Sköldberg (2017) mångfacetterat och ger möjlighet att använda fler än en dimension i uppsatsprocessen.

4.3 Data och källor

Det empiriska materialet har varit ljudfiler och filmer av intervjuer med företagare från olika delar av Sverige men även av olika former av texter/rapporter. Intervjuerna genomfördes av forskare på Södertörns högskola under pandemin 2021. Materialet har därefter bearbetats i en sekundäranalys för att passa föreliggande frågeställningar (Heaton, 2008; Medjedović, 2011; Medjedović, 2014). Att ”återanvända” data kan vara ett sätt att belysa materialet från andra perspektiv och kan förhoppningsvis ge oss nya insikter från ett omfångsrikt empiriskt underlag Sherif (2018).

Under transkriberingsprocessen framgick att intervjuerna följde ett semistrukturerat tillvägagångssätt med ”öppna” frågor om utmaningar, strategier och eventuella möjligheter. Företagarna hade möjlighet att diskutera sina åsikter, samtidigt som intervjuerna kunde ställa följdfrågor för att få kompletterande svar. Semistrukturerade intervjuer är en vanlig form av datainsamling kopplad till kvalitativ forskning (Bryman & Bell, 2013).

Det ska också nämnas att det insamlade materialet är omfångsrikt och fortfarande under bearbetning av forskargruppen. Studenter på master- och magisternivå fick möjlighet att använda materialet för att skriva sina uppsatser. Forskargruppen har publicerat ett par rapporter med utgångspunkt från sina studier. Vid sidan av intervjumaterialet har föreliggande uppsats använt andra skrifter som primärmaterial. Dessa har varit olika intressenters analyser och uppfattningar om hur besöksnäringen påverkats, hur dessa utmaningar har hanterats eller bör hanteras.

För att återgå till intervjumaterialet. Det har tolkats på två olika nivåer, dels generellt, dels kopplat till uppsatsens forskningsfrågor (Bergström & Boréus, 2005). Den förstnämnda handlade om att innehållsmässigt tolka och kategorisera relevant innehåll i relation till den teoretiska referensramen. Den andra delen handlade om att klassificera och kategorisera dessa meningsbärande enheter för att relatera dem till studiens syfte och frågeställningar. Att genomföra en textanalys på detta sätt gjorde det enklare att kategorisera olika förekommande ”uppfattningsmönster” från intervjuerna, men även från de nämnda rapporterna.

4.3.1 Översikt över innehållet av ljudfilerna med intervjuer

Studien bygger på empiriskt material från 13 genomförda intervjuer med totalt 28 informanter. Som tidigare nämndes var det således erfarna forskare från Södertörns högskola som genomfört intervjuerna. Uppsatsförfattaren var inte närvarande vid genomförandet av intervjuerna utan har enbart tagit del av råmaterialet och bearbetat det från ett sekundärt perspektiv. Källmaterialet var så kallad primärdata, det vill säga intervjusvar från företagare lokaliserade på öar och skärgårdar. Informanter benämns individuellt som I1, I2, I3, I4 för att särskilja dem, se tabell 3.

Tabell 3. Presentation av studiens öar och informanter
Källa: Egen källa

Intervjuer	Beskrivning av intervjuformat	Geografiskt läge
Intervju 1	Gruppintervju med fyra informanter som representerar företagare med uthyrning av stugor. Informanter benämns individuellt som I1, I2, I3, I4.	Bohusläns skärgård BÖ1
Intervju 2	Individuell intervju med en företagare som arrangerar konferens, bröllop, boende och fester. Informanten benämns som I5	Stockholms skärgård SÖ1
Intervju 3	Fokusgruppsintervju med fem företagare. Informanter driver vandrarhem, kommersiella fastigheter, upplevelser och transport, lokalproduktion och försäljning, vandrarhem och hotell Informanterna benämns som I6, I7, I8, I9 och I10	Norrland NÖ1
Intervju 4	Fokusgruppsintervju med tre företagare. Informanterna driver café, restaurang, stuguthyrning, kajplatser för småbåtar och bad. Informanterna benämns som I11, I12, samt I13	Norrland NÖ2
Intervju 5	Individuell intervju med 1 företagare som driver ”bed and breakfast”. Informant benämns som I14	Ö vid insjö IÖ1

Intervju 6	Gruppintervju med två företagare inom restaurang, fritidsboende och uthyrning av båtar. Informanterna benämns som I15 och I16	Övriga Östersjöbaserade öar Ö1
Intervju 7	Individuell intervju med en företagare inom olika typer av verksamheter, bageri, stuguthyrning, restaurang, rökeri och handelsbod. Informanten benämns som I17	Övriga Östersjöbaserade öar Ö2
Intervju 8	Individuell intervju med företagare som erbjuder sommarstugor för uthyrning och driver ett snickeri. Informanten benämns som I18	Norrland NÖ3
Intervju 9	Individuell intervju med företagare som är representant för skärgårdsförening som informerar om skärgårdens olika besöksnäringar: uthyrning av boende, restauranger, upplevelser och försäljning av lokalproducerad mat. Informanten benämns som I19	Norrland NÖ4
Intervju 10	Gruppintervju med två företagare inom uthyrning, caféer och restauranger. Informanterna benämns som I20 och I21	Stockholms skärgård SÖ2
Intervju 11	Fokusgruppsintervju med fem företagare som driver hotell, barer, livsmedelsaffär och maritim bensinstation Informanterna benämns som I22, 23, 24, 25 och I26	Stockholms skärgård SÖ3
Intervju 12	Individuell intervju med företagare som är representant för värdshus. Informanten benämns som I27	Stockholms skärgård Ö3
Intervju 13	Individuell intervju med informant som är representant där de jobbar med aktiviteter för företag och privatpersoner med utgångspunkt på ön. Informanten benämns som I27	Stockholms skärgård Ö3

4.3.2 Översikt över använt skriftligt material och rapporter

Som tidigare nämnts var intervjuerna obearbetade och uppsatsens författare har transkriberat och bearbetat materialet. Först ”lyssnades” på intervjuerna flera gånger och sedan transkriberades samtliga intervjuer, vilket tog cirka två veckor i anspråk. I bearbetningen av materialet användes ett fenomenografiskt förhållningssätt, se avsnitt 4.4. Citaten från informanterna i texten kommer givetvis från det obearbetade materialet. Vid sidan av intervjuerna användes tre rapporter som behandlat uppsatsens ämnesområde. Uppsatsen bygger således på två typer av källmaterial, ljudfiler med intervjuer som genomfördes inom ramen för projektet ”Ö- och skärgårdsturism under pandemin”, och analys av rapporter och annan litteratur om hur pandemin påverkat ö- och skärgårdssamhällen. Den använda litteraturen finns i källförteckningen markerade med * men även separat redovisade som bilagor.

4.4 Fenomenografisk analysmodell

Fenomenografi är en metodologisk forskningsansats konstruerad av Ference Marton (1986). Han insåg att individer i kvalitativa studier kunde betrakta samma objekt med olika perspektiv och skapade en modell för att analysera dessa. Ansatsen är beskrivande av människors tankar och åsikter och variationen ökar kunskapen om ett ämnesområde (Kroksmark, 1987; Dahlgren & Johansson, 2015). Kärnan i fenomenografien är därigenom att identifiera olika perspektiv, konkretisera och analysera dessa för att ge kunskap (Marton, 1986; Kroksmark, 1987; Dahlgren & Johansson, 2015). Dahlgren och Johansson (2015) har skapat en sjustegsmodell som kan användas för att analysera intervjumaterial från ett fenomenografiskt perspektiv:

1. Skribenten måste vara insatt i forskningsmaterialet.
2. Forskare måste ”gallra” informanternas åsikter och utsagor.
3. Skribent ska precisera likheter/skillnader i intervjusvar och även förklara varför och hur dessa skiljer sig.
4. Forskare måste identifiera mönster i intervjusvar och sedan kategorisera dessa.
5. Skribenten ska beskriva ”nyckelfynd” för samtliga kategorier.
6. Skribenten måste namnge varje kategori och koppla samman dem (”röd tråd”).
7. Skribenten måste granska det egna arbetet, omformulera kategorier till teman och koppla resultaten till studiens syfte.

Analysmodellen har legat till grund för analys av likheter och skillnader från intervjuerna och tagit hjälp från studiens teoretiska frågeschema, se tabell 4.

4.4.1 Frågeschema

I denna studie har begreppen socialt kapital, institutioner, entreprenörsfunktion och krishantering använts för att analysera företagarnas strategier under pandemin. Hur dessa perspektiv har operationaliserats beskrivs i tabell 4.

Tabell 4. Operationalisering av teorier genom ”frågeschema”
Källa: Egen bearbetning.

Framgångsrikt företagande under kristider	Institutionellt perspektiv	Entreprenöriellt perspektiv	Socialt kapital
Krishantering kopplat till pandemin	<p><i>Förberedandefasen:</i></p> <p><u>Sårbarheter?</u></p> <p>Periferi, infrastruktur, internet, transport, tillgänglighet. Restriktioner ett problem för restauranger.</p> <p><u>Möjligheter?</u></p> <p>Hjälp togs av staten för mindre minskning av personal.</p> <p><u>Motståndskraftighet?</u></p> <p>Beroende på verksamhet, men lite motståndskraftighet för säsonsberoende verksamheter och tjäna pengar på alkohol.</p>	<p><i>Förberedandefasen:</i></p> <p>Hur såg planeringen ut för att nyttja befintliga resurser och minska sårbarhet?</p> <p>Periferi (för en annan typ av karantän), fler besökare som vanligen semestrar utomlands, taxiverksamhet blomstrar.</p> <p>Göra förändringar i produkt/tjänster/erbjudanden</p> <p>För att fortsätta locka besökare. Lite planering gjordes.</p>	<p><i>Förberedandefasen:</i></p> <p>Hur tänkte företagare om ”socialt kapital” i form av partnerskap och nätverk? Hur togs detta i beaktning vid krishantering?</p> <p>Taxibolag, lokala samarbeten och närmare samarbete med myndigheter och kommun.</p>

	<p><i>Responsfasen:</i></p> <p><u>Sårbarheter?</u> Svårt att göra åtgärder mer än att följa restriktioner om inga besökare finns.</p> <p><u>Möjligheter?</u> Taxibranschen fick ett ”lyft”, bättre partnerskap med dem eftersom problem med Waxholmsbolaget.</p> <p><u>Motståndskraftighet?</u></p> <p>Ha bättre kontakt med kommun och reguljära kontroller för att visa på trygghet.</p>	<p><i>Responsfasen:</i></p> <p><u>Hur omvandlades resurser och/-eller utmaningar till möjligheter?</u></p> <p>Det geografiska läget erbjuder en automatisk säkerhet, och en psykosocial trygghet eftersom stuglivet inte upplevs som lika instängt som att sitta i karantän ”hemma i ex. en lägenhet”.</p> <p><u>Vilka direkta åtgärder togs för att minska sårbarhet och öka stabilitet och varför?</u></p> <p>Flexibla, anpassningsbara och samarbetsvilliga för att hålla besöksnäring intakt via nätverkande och marknadsföring.</p>	<p><i>Responsfasen:</i></p> <p><u>Vilka nya partnerskap och kunskaper initierades och varför?</u></p> <p>Ett exempel är bättre kontakt med taxibolag för att se till att hålla besöksnäringen vid liv eftersom dålig press gjorde att besökare som traditionellt tagit sig till ön med Waxholmsbolaget inte kunde det.</p>
	<p><i>Återbyggnadsfasen:</i></p> <p><u>Sårbarheter?</u> Svårt att komma på fötter för de som drabbats hårdast. Bidrag för hjälp.</p> <p><u>Möjligheter?</u> Bygga ut möjlighet att jobba ”remote”, inte bara under pandemin. Locka fler stadsbor till skärgården.</p> <p><u>Motståndskraftighet?</u></p> <p>Mellan – finns ett stort beroende till fastland och staten.</p>	<p><i>Återbyggnadsfasen:</i></p> <p><u>Vilka typer av resurser arbetade man mest med? Vilka lärdomar kring resurshantering under kristider tas i beaktning och hur ”paketeras” dessa?</u></p> <p>Den egna kunskapen och sociala medier för att visa på trygghet och säkerhet, man använde även de egna utrymmena (lokal, rum m.m.) för att anpassa till pandemin.</p> <p>Att skärgården, trots pandemin, är uppskattad. Den erbjuder en automatisk trygghet på grund av dess geografiska läge. Infrastruktur och särskilt WiFi kan förbättras, öka möjlighet att arbeta ”remote”.</p>	<p><i>Återbyggnadsfasen:</i></p> <p><u>Lärdomar av nya partnerskap och kunskaper samt hur ”paketeras” dessa?</u></p> <p>Förbättra partnerskap med aktörer som till viss del kontrollerar besöksnäringen, ex. Waxholmsbolaget.</p>

4.5 Trovärdighetsdiskussion

I kvalitativ forskning finns enligt Denscombe (2016) en svårighet att bedöma ”trovärdighet”. En del av detta förklarar han med att återanvändning av befintligt forskningsunderlag, istället för att generera ett nytt, kan leda till problem med källkritik och att ”överförbarhet” kan vara begränsad. Denscombe (2016) menar dock att det finns faktorer som gör att diskussionen om trovärdighet kan nyanseras, med följande begrepp: Tillförlitlighet och överförbarhet, samt pålitlighet och konfirmering.

Tillförlitlighet betyder att forskning ska följa vetenskapliga regler. I denna uppsats har tagits hänsyn till Vetenskapsrådets principer (2017) och Brymans (2011) etiska principer. Forskare som samlade in materialet har varit handledare till föreliggande uppsats, vilket underlättat frågan om tillförlitlighet. Uppsatsens författare har försäkrats om att de intervjuade personerna fått information om studiens syfte, upplägg och deltog frivilligt samt lämnade samtycke. Samtliga ”råfiler” har behandlats i enlighet med konfidentialitetskravet (Bryman, 2011), genom att informanternas namn och verksamheter har anonymiserats. Ljudfilerna har efter transkribering raderats och efter användning, även transkriberingarna, vilket uppfyller nyttjandekravet (Bryman, 2011). Redogörelsen för hur materialet samlats in, bearbetats och analyserats har bidragit till transparensen. Trots att nyttjandekravet följs finns möjlighet att kontrollera de ursprungliga intervjuerna, vilka finns hos forskargruppen (Bryman & Bell, 2013).

Överförbarhet är en komplicerad aspekt av kvalitativ forskning. Denna handlar om att resultat ska kunna överföras och användas i andra kontexter av liknande karaktär (Bryman & Bell, 2013; Denscombe, 2016). I detta arbete råder viss överförbarhet eftersom detta kunskapsbidrag kan användas i forskning om företagande i periferi i samband med kriser. Det som vidare komplicerar begreppet överförbarhet är individers subjektiva uppfattningar och handlingsmönster, vilka kan vara svåra att generalisera.

Pålitlighet är att i detalj visa hur de olika delmomenten i studien genomförts. Detta har redovisats för i detta metodkapitel. *Konfirmering* är ett säkerställande av att undersökningen genomförts på ett objektivt sätt. Bearbetning och analys av intervjusvar har inte påverkats eller vinklats efter subjektivt värderingar. För att säkerställa detta har en kontinuerlig kontakt funnits med projektgruppen för att säkra ett objektivt förhållningssätt. Objektiviteten är en viktig del

av att driva forskning, tillsammans med att följa etiska regler (Bryman, 2011; Bryman & Bell, 2013; Denscombe, 2016).

4.6 Metod- och källkritik

Studiens syfte har således varit att undersöka hur besöksnäringen hanterat Covid-19 krisen på öar. Fokus har varit hur informanterna uppfattade sina verksamheters sårbarhet, stabilitet och motståndskraftighet vid hantering av krisen. Valet att utgå från ett kvalitativt forskningsläge var passande med studies syfte för att undersöka ett ”fenomen”, eftersom det handlade om att genom intervjuer få information om företagarnas åsikter och perspektiv (Kristensson, 2014).

Källkritik kan definieras på skilda sätt beroende på vilken information som används. Hultén, Hultman och Eriksson (2007) menar att begreppet innefattar förmågan hos den som genomför ett arbete att få tillgång till och granska informationen. Det ska också göras en bedömning av informationens (källans) trovärdighet genom att beskriva dess ursprung och pålitlighet. Thurén (2003) förklarar också att källkritik blivit svårare på grund av digitaliseringens effekter med mycket information vars ursprung är okänd (Leth & Thurén, 2000). I denna undersökning har erfarna forskare genomfört intervjuerna, vilket medfört att ytterligare en ”nivå” av källkritik har applicerats på forskningsmaterialet.

5.0 Empiri

I kapitlet presenteras studiens bearbetade empiriska underlag för varje region med följande teman: Presentation av öar och skärgårdar; Uppfattningar om pandemin och dess påverkan; Strategier och åtgärder som vidtagits under pandemin; samt Besöksnäringen under pandemin. Den initiala delen av kapitlet beskriver öarna som undersökts och vilka som intervjuats. Det empiriska avsnittet diskuterar därefter hur företagen upplevt pandemins påverkan. Avsnittet avslutas med en sammanfattning.

5.1. Presentation av öar och skärgårdar

5.1.1. Bohusläns skärgård

Informanterna från Bohusläns skärgård representerade olika samhälls- och intresseföreningar och öråd. Dessa ska bevaka och främja befolkningens intressen i frågor som arbetstillfällen, bostäder, transporter, samhällsservice, skolor, miljö, kultur och natur. Skärgårdens företagare och organisationernas mål är att bidra till en ”levande” skärgård året om. Vid intervjutillfället deltog fyra företagare, vilka är bosatta och verksamma i Bohusläns skärgård. I uppsatsen refereras de till som: BÖ1.

5.1.2. Norrland

Den norrländska skärgården har traditionellt livnärt sig på jordbruk, fiske men även jakt. Det är inte alla öar som är bebodda men sedan 1930-talet har befolkningen ökat, vilket bidragit till uppbyggnad av vissa institutioner som skola, äldreboenden och ungdomsgårdar (Holmöns Utvecklingsforum, 2020). I Norrland genomfördes totalt fyra intervjuer och dessa refereras till som: NÖ1; NÖ2; NÖ3; och NÖ4.

NÖ1 ligger i Västerbottens län. Näringslivet är blandat och turism en viktig inkomstkälla. Vid intervjutillfället deltog fyra olika näringsidkare både bosatta och verksamma på NÖ1.

NÖ2 också belägen i Västernorrlands län har ett stort utbud av restauranger, kaféer, hotell, vandrarhem, stuguthyrning, årliga evenemang, företagsevenemang, handelsbodas med mera. Vid intervjutillfället deltog fyra företagare bosatta och verksamma på NÖ2.

NÖ3 är den tredje största ön i Norrlands skärgård och belägen i Gävleborgs län. Ön har mer än 130 fastboende och på sommaren ökar siffran till närmare 2000. Den är ett militärt skyddsområde och en befolkning med hög genomsnittlig ålder. Vid intervjutillfället deltog näringsidkare bosatta på ön, men även andra som ”pendlar” från fastlandet.

NÖ4 ligger i Norrbottens län, Kalix skärgård med ett begränsat näringsliv. Vid intervjutillfället deltog en företagare bosatt och verksam på ön.

5.1.3. Stockholms skärgård

SÖ1 är en av de största öarna i Stockholms södra skärgård med verksamhet som vandrarhem, turistbyråer, stuguthyrning och cykeluthyrning. Vid intervjutillfället deltog en lokal företagare.

SÖ2 är en ö i den yttre delen av mellersta Stockholms skärgård. Större delen av året är den utan bosatta men under sommarveckorna ”överbefolkad”. För att både bevara och utveckla den unika miljön, är visionen att skapa ett jämnare flöde av besökare och locka fler bosatta företagare. Vid intervjutillfället deltog två näringsidkare.

Vidare genomfördes tre intervjuer vid olika tillfällen med företagare på SÖ3, se tabell 3, nummer 11–13. SÖ3 är ett samhälle och historisk plats belägen i det yttersta havsbandet. Vid intervju 11 deltog fem olika näringsidkare, vid nästa en företagare och detsamma vid intervjutillfälle 13.

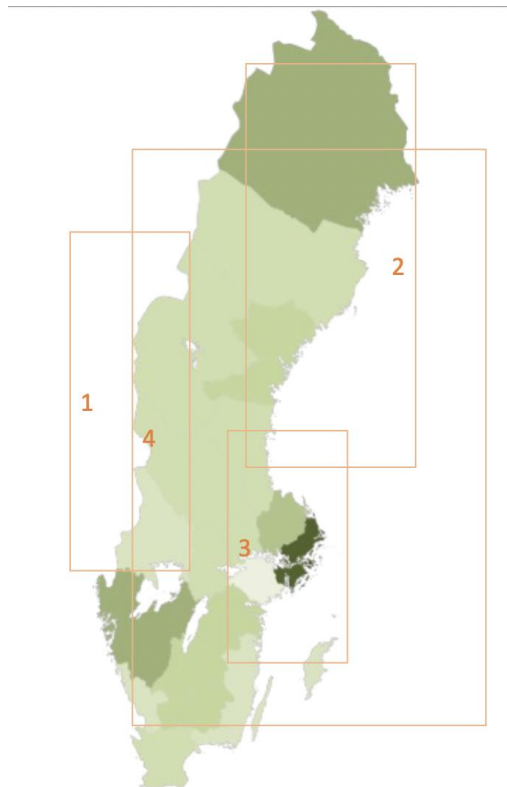
5.1.4. Övriga öar och insjöar

IÖ1 är belägen i södra Hjälmaren, Örebro kommun. Ön har en turismnäring men även jordbruk med djurhållning och fiske. En företagare intervjuades från denna ö.

IÖ2 ligger vid kustbandet i Uppsala län och har ett unikt kulturlandskap. På ön finns cykelvägar, vandringsstigar, sandstränder samt camping och vandrarhem. Varje år arrangeras även en återkommande veckolång kulturfestival som lockar många besökare. Två företagare intervjuades från denna ö.

IÖ3 är en ö känd för sitt fiske, jakt och skörd av bär men även för den säljakt som bedrivits historiskt men sedan länge varit förbjuden i Sverige. Även om det har skett stora förändringar i försörjningen under det senaste århundradet, är de lokala invånarnas liv fortfarande starkt kopplade till den lokala naturen, kulturen och historien. Ön ligger i ytterskärgården. Vid intervjutillfället deltog en näringsidkare, bosatt och verksam på ön.

*Bild 1. Kartläggning över det empiriska materialets geografiska täckning
Källa: Egen bearbetning.*

5.2. Uppfattningar om pandemin och dess påverkan

5.2.1. Bohusläns skärgård

Informanterna har generellt liknande uppfattningar om pandemins påverkan men vissa öar har blivit mer drabbade. Särskilt de med färre transportmöjligheter och belägna mer avlägset från fastlandet. Öckerö kommun beskrivs exempelvis av I1 som en renodlad skärgårdskommun med regelbunden kommunikation med fastlandet, i jämförelse med Åstol, Dyrön och Klädesholmen. Även Flaten, en liten ö med runt 200 boenden, har exempelvis inte lika många turer jämfört med Öckerö. Samtliga intervjuades huvudsysselsättning är uthyrning av sommarstugor, vilket också framkom i undersökningen av Rytकोंen et. al. (2022). Att näringslivet i skärgården främst handlat om boende har även fastslagits av Myndighetsgruppen

(2022). I den sistnämnda rapporten föreslogs att skapa en ”helhetsupplevelse” för turister genom samarbeten mellan företagare, såväl lokala som från fastlandet. Inte minst är detta en insikt som framkommit efter pandemin. Visserligen hade flera av informanterna även andra former av sidouppdrag - som drift av mindre handelsbodas och caféer. Att komplettera huvudverksamheten med annan sysselsättning eller partnerskap anses viktigt för försörjningen på skärgårdsöarna.

Enligt företagarna upplevde de ett stort antal avbokningar i mars 2020 till följd av restriktionerna. I slutändan blev inte avbokningarna så omfattande som förväntat. Enligt I1 och I2 var möjligheten för gäster att hyra en egen stuga, eller campa i sin egen husbil, under pandemin, ett bra sätt att kringgå total isolering, vilket bidrog till att turister kunde ta sig ut till ön.

Vi har många sommarstugor och en mycket hög trafik, också bland vandrare. Det finns en handelsbod och den har det tufft med att begränsa antalet kunder. Campingplatsen på ön är väl fullbelagd hela sommaren. Det vi kände av var att redan i mars fick vi ställa in turistattraktioner och marknader, men på bilfärjorna har det varit bra ur smitto synpunkt.

I1

Beträffande sommarstugegästerna, påpekade I1 och I2, att de fortsatte pendla som normalt eller i vissa fall till och med blev bosatta och arbetade på distans. Eftersom öarna fortsatte, trots restriktionerna, vara attraktiva besöksplatser, förklarar I2 och I4, att färjor – som inte var bilfärjor – hade stora utmaningar med pendlare. Den huvudsakliga svårigheten var att människor istället för att sitta avskilt i sina bilar, inte höll avstånd, vilket ledde till högre krav av testning för att minska smittspridning. I2 förklarar att Åstol har en kombinationsfärja som kör sjuktransporter och allmänheten påverkades vid sommarsäsongens början med platsbrist. Det blev också problem med att följa riktlinjerna för avstånd och ställde krav på att de som besökte öarna testades.

När Västrafik inte tillät de med lättare symtom att åka så blev det problem. Det var problem med testningen. Det ordnat upp sig någorlunda. Det beställdes testkit, men det fanns ingen rutin kring hur det skulle skötas. I övrigt fanns en restaurang med eget rökeri som erbjöd uppträdanden. De fick ta en stor ekonomisk smäll, men ställde om för att kunna erbjuda ett utbud trots restriktioner. Många kom att beställa hem mat från rökeriet. Vid midsommar och julmarknader stängdes verksamheten ner. I2

I samband med att de publika transportmedlen överbelastades, ökade båttaxinäringen betydligt enligt I2. Vidare menade I4 att pandemin inte påverkade stuguthyrningen på annat sätt än att antalet svenska besökare ökade, medan turister från Norge helt försvann. Enligt I4 medförde nedstängning av exempelvis konserter och marknader att naturturism ökade kraftigt men det totala antalet besökare sjönk, vilket påverkade restaurangbranschen negativt. Vidare påpekade Myndighetsgruppen (2022) att initiativ för att utveckla skärgården handlade om att tillgängliggöra transportmedel för allmänheten för att kunna ta sig till och nyttja det som skärgårdsöarna hade att erbjuda. Begränsningar i den kollektiva trafiken på vatten och land var därmed något som påverkat besöksnäringen negativt, framför allt under pandemin.

5.2.2. Norrland

Informanterna uttryckte i linje med Ingemarsdotter och Eriksson (2020) att antalet besökare starkt varierar efter säsong, vilket förstärktes av pandemin. De intervjuade på Ö1 och Ö2 hade olika typer av verksamheter, vilka påverkades olika av pandemin (se Rytkönen et al. 2022). I6 hade två verksamheter (i) ett museum med kraftig minskning av besökare; (ii) ett vandrarhem med fler gäster än någonsin. Detta var också erfarenheten från I7, där verksamheten kopplad till vandrarhem ökade 2020 och 2021 men ingen bokning alls av festlokaler. En anledning till den kraftiga nedgången var enligt Skärgårdarnas riksförbund (2022) att korttidsturister ökade medan gruppbokningar helt försvann. Detta uttrycktes på följande sätt av I7:

Jag har ju också boenden att hyra ut och jag minskade väldigt mycket på antalet gruppbokningar, men enskilda bokningar däremot, där hade jag en 25 procentig ökning i juli 2021, fler folk än tidigare. Det var också fler som kom och stannade längre, även folk från närområdet. De kunde även komma flera gånger, de i närområdet. I7

Till skillnad från I6 och I7 menade I9 att högsäsongen på sommaren var bättre än normalt, men besökarna som vanligtvis fanns där under våren och sensommaren försvann under pandemin. Den korta (och intensiva) högsäsongen under pandemin var inte tillräcklig för att kompensera för förlusten, enligt I9.

Från att pandemin kom så kunde inga utflykter och liknande genomföras och så på våren. Det var främst folk från närområdet som kom. Hösten var också död. Det har inte varit lätt att försöka se in i framtiden... Däremot är det fler deltidsboende som valt att stanna längre. Det syns på affären där omsättningen ökat även på våren och vintern. Sedan var det svårt i februari-mars då vi var helt avskurna från allt på grund av is. I9

Enligt I9 påverkades besöksantalet på grund av platsbrist på färjorna. Eftersom I9 också sitter i hamnstyrelsen visste denne att det gått mindre båtar än andra år. Även öns brist på båtplatser kan ha varit en anledning till att pandemins restriktioner slog extra hårt. Beträffande båtar förklarade I8 att eftersom ön inte hade möjlighet att erbjuda bränslepåfyllning eller tillräckligt med platser, hade besöksantalet blivit annorlunda om de hade haft båtplatser. Beträffande ”båtlivet” (och turismen i allmänhet) påpekade I10 och I12 att gästerna varit svenska, vilket är en skillnad från tidigare, då besökare främst varit från Finland. Här instämmer även I11 som förklarar att mindre båtar från Finland, som brukar komma tidigt på säsongen och tanka diesel, saknades helt och hållet. I11 upplevde istället att det var fler svenskar som köpt båt och besökte skärgården.

Det blev mindre tack vare att det finns två båttrafikanter, eller vad säger man. Kommunen driver en verksamhet, sen finns det höga kusten båtarna, de gick inte alls under pandemin. De tar 200 eller 250 och kommer in vid 11–12 och åker 15. Ett resultat av detta har ju varit att båtplatserna varit fulla då många besökare istället far med sina egna båtar. I11

Enligt I12 var beläggningen av gästhamnen hög, i princip fullbelagd hela sommaren och många stannade längre. Samtliga informanter påpekade att besökarna främst varit från Sverige och besöksgrupperna var mindre sällskap. En anledning var, enligt I10, att restriktionerna kring stora grupper förändrade människors resande. I10 påpekade att gruppresor försvunnit, framför allt gruppresor med höga kusten båtarna. Informanterna från Ö3 menade vidare att pandemin inte påverkat näringslivet eller inneburit en okontrollerbar smittspridning. I stort hade pandemin, enligt I18, inte påverkat dem. Effekterna var en ökning i antal besökande personbåtar, vilket ökat omsättningen på Hemsö krog och fästningens tre anläggningar. Som ett resultat av ökad rörlighet hade pandemin skapat fler arbetstillfällen, framför allt för ungdomar. Däremot hade strukturen på besökare förändrats, från att ha varit gruppresor till mindre grupper.

Hela våren försvann en massa turistgrupper. De gjorde om guidningen, förut hade man en grupp på 20, men det gick inte, utan man släppte in några i taget. Det funkade jättebra, och antalet besökare ökade, även om alla gruppresor försvann, förmodligen för att folk inte hade så mycket att göra. I18

Naturturismen ökade. Enligt I18 hade öns idrottsförening en stuga på den högsta delen av ön som aldrig tidigare haft så många besökare som 2020. Däremot innebar öns geografiska läge, utanför höga kusten, vilket även upplevdes som isolerat före pandemin, en begränsning.

Vi brukar alltid säga att vi är porten till höga kusten. Det har varit väldigt svårt för folk att hitta boende kring höga kusten. Jag vet att många fått bo i Sundsvall. Det är inte bra, man vill att folk ska kunna ta sig hit. I18

I relation till citatet om lokalisering, var detta något som underströks av Myndighetsgruppen, att coronapandemin bidrog till ett ökat fokus på platsens betydelse. I vissa områden sjönk besökarantalet till följd av dels restriktioner, dels ökat utbud av digital handel och service som alternativ till butiker och kontor. För företagare på skärgårdsöar att kunna erbjuda sina produkter eller tjänster på andra sätt än traditionellt visade på behovet av entreprenörskap och affärsutveckling (Myndighetsgruppen, 2022). Enligt företagarna på Ö4 fanns stora lönsamhetsproblem pandemisommaren 2020. Trots en stor andel av befolkningen hade så kallad ”hemmasemester” var problemet enligt I19 att de som besökte skärgården tog med egen mat. Många besökare stannade även i båten vilket var bra för att minska riskspridning men underminerade näringslivet. Vidare påpekade I19 att säsongen brukade vara från mitten på juni och fram till september men under pandemin förkortades säsongen. Samtliga verksamheter på ön upplevde en reducerad efterfrågan och det var bara matbutiker som hade ”vanliga” försäljningsvolymmer.

Inga matbutiker påverkades negativt, men det har funnits båtar som sålt mat. Man kan kontakta svävaren, så kör de ut åt en. Men någon måste hämta maten och leverera till svävaren. Så det går inte om man inte har någon som kan hjälpa en i stan. I19

Det som inte påverkades var, enligt I19, gemenskapen på ön, trots att de följde myndigheternas riktlinjer.

5.2.3. Stockholms skärgård

Enligt Skärgårdsbarometern (2021) var efterfrågan för såväl hög- som lågsäsong på nivåer som innebar att verksamheter kunde hållas öppna. I enlighet med barometern menade också informanterna på Ö1 att de i sin helhet inte drabbades särskilt hårt av pandemin, utan att de bedrev sina verksamheter i linje med de förväntade basnivåerna av besökare. Enligt Ö1 fanns

dock vissa verksamheter som drabbades hårdare. Här nämnde Skärgårdarnas Riksförbund (2022) att verksamheter på avlägsna platser som var svåra att ta sig till, drabbas hårdare än de som hade regelbunden trafik.

Skillnader mellan olika typer av verksamheter illustrerades av Turistbyrån på Ö1, som hade stuguthyrning och cykeluthyrning, drabbades exempelvis inte eftersom de ”vanliga” besöken fortsatte trots pandemin, enligt I4. Däremot verksamheter med möhippor och bröllop drabbades hårt, eftersom dessa ställdes in. Detta pekade på att även om basnivåerna av besökare var jämn, medförde restriktionerna problem för vissa typer av verksamheter.

Enligt den statliga utredningen SOU 2022:10 och Skärgårdarnas riksförbund (2022) så skulle det ha behövts en närmare samverkan mellan aktörer för att stödja verksamheter med låg efterfrågan. I nedanstående citat beskrivs hur det var nödvändigt med en bättre samverkan mellan olika parter.

Många möhippor och bröllop ställdes in vilket tog hårt. Från midsommar däremot hade vi fullt på boendet, men inget på festvåningen. Det som hände sen var ju att alla som bokade av, bokade om till denna sommar (2021), men nu har de också bokat av igen, samtliga, även bröllopen i augusti. Vandrarhemmet och stugorna däremot ser ut att bli fullbokade och har vi tur så kommer konferenserna i gång i augusti. Det har varit en utdragen historia det här. I4

Eftersom restriktionerna för större sällskap blev successivt hårdare under 2020–21, menade I4 att det blev svårt att prioritera konferensverksamheten till följd av osäkerhet, ingen vågade boka för större sällskap. Här kunde samarbeten med relevanta partners varit positivt, i linje med ovanstående citat. Vidare förklarade I4 att utländska turister totalt försvann under pandemin. Vandrarhem och stugor på Utö bokades enbart av svenska turister. Enligt I4 fanns också stora utmaningar för transport av besökare från fastland till ön. Företagarnas relation till Waxholmsbolaget var problematisk eftersom planering och koordinering av transporter inte var friktionsfritt (till följd av restriktionerna reducerades antal tillgängliga platser på båtarna), vilket i sin tur påverkade näringslivet på ön.

Det var trassligt förra sommaren, jag såg köerna och att många blev kvar. Många tog taxibåt istället för att vara säkra på att komma med. Det var mycket prat om båtarna. Men taxibåtar har ju sina regler och de får bara ta ett visst antal. I4

Informanternas uppfattning på Ö2 var helt annorlunda än på Ö1. Trots att I20 påpekade att 2020 och 2021 började likadant med avbokningar av boende och konferenser, var högsäsongen normal, särskilt för restauranger. I20 ansåg att sommarsäsongen under pandemin var mer ”stökig” på grund av ett stort antal privata båtar och många besökare. Däremot menade I20 och I21 att detta var normalt men upplevdes som annorlunda till följd av pandemin. Däremot ansåg I20 att pandemin påverkade de övriga säsongerna. Trots att sommarsäsongen var stabil, tappade I20 en stor andel av sina intäkter, sett över hela året. Den sistnämnda menade också att Waxholmsbolaget underminerade verksamheten eftersom de uppmanade folk att inte åka till skärgården.

Vi är ett litet företag och har inte kunnat söka något stöd, utan vi lever år till år. Det vi ska leva på i år ska vi överleva på nästa år. Vi har inga anställda och kan inte permittera. I20

Vidare menade I21 att pandemins ”påverkan” inte märktes av särskilt mycket, tills informanten fick reflektera över vilka besökarna faktiskt varit under pandemin, i en annan intervju:

...Det var ingen jätteskillnad i juni och juli och även augusti. Det var andra typer av människor däremot, icke svenskfödda, det brukar det inte vara. I21

Företagarna på Ö3 drev antingen restaurang eller andra typer av verksamheter som tillhandahöll särskilda tjänster som drivmedel, försäljning av mat och liknande. Upplevelserna av hur pandemin påverkade, skiljde sig mellan dessa näringsgrenar. Beträffande I22 och I23 med restauranger, som var mycket beroende av alkoholförsäljning, drabbades hårt av restriktionerna, men det var skillnad beroende på deras tillgängliga utrymme.

Vår säsong drar i gång efter påsk, maj och juni brukar vara bra, men det vart mycket lugnare i år då vi tappade alla konferenser, svensexor och privata fester. Från midsommar såg det bra ut. Reglerna var väldigt otydliga vilket gav utrymme för tolkning. Vi har mycket utrymme, så vi kunde ha mycket sittplatser med rätt utrymme. Polisen var där 3–4 gånger i veckan. Smittspridningen var väldigt låg den sommaren. I22

Vi är ett litet ställe och det blev färre sittplatser. Vi fick inga anmärkningar vid inspektioner, men det var jobbigt att se att vi inte drog in det vi behövde. En trygghet var att jag ägde fastigheten baren låg i. Sommaren var tuff och besöksnäringen på ön var

splittrad. Samarbeten på ön var delad. Waxholmsbolaget signalerade ”kom inte ut på ön”. Det var stökigt med olika bud överallt ifrån, regeringen, överallt. I23

Till skillnad från verksamheter med mat och upplevelser, ansåg I25, att dennes livsmedelsbutik upplevde högkonjunktur under pandemin eftersom många lagade mat hemma. I26, som äger en bensinmack, berättade att verksamheten gick bättre än föregående år, med hög efterfrågan på bränsle. Vidare riktade I24 kritik mot Waxholmsbolaget för att de bidrog till en negativ bild av smittspridningen i skärgården. Informanten I24 påpekade att företagarföreningen hade uppvaktat kommunen som sköter kontrollerna för att få fram budskapet att reglerna följdes och därigenom inte förlora potentiella besökare. Detta gjordes inte minst för att motverka Waxholmsbolagets negativa PR.

Vi var rädda för att det skulle ske negativ press kring de olika restaurangerna. Svaret blev bara ”det ska bli mer kontroller”. Så jag kände mig lite ledsen över det. Det kändes som att vi på ön var extra utsatta. Teamwork uteblev. Det kändes som att kommunerna fick panik. Stödet från kommunerna har varit dåligt. I24

Utöver att vissa av de tillfrågade upplevde oro kring negativ press, brist på samarbete från kommunen och Waxholmsbolaget, var alla eniga om att logistiken av persontransporter inte fungerat särskilt bra. Däremot hade transport av gods fungerat bättre men viss problematik med leveranser på grund av sjukskrivningar. Gällande frågan om transporter med gods nämnde Transportstyrelsen (2021), liksom I24, att den var stabil under 2021, trots pandemins upp- och nedgångar. Det fanns ett tydligt ömsesidigt beroendeförhållande mellan transportsektorn och den ekonomiska utvecklingen, transporter drev utvecklingen framåt, vilket i sin tur ökade efterfrågan på transporter (se nedanstående citat).

När tillväxten i ekonomin dämpas blir effekten den motsatta. När efterfrågan minskar innebär det nya förutsättningar för transportmarknaden. Det kan exempelvis resultera i att transportföretag ställer in avgångar för att bibehålla sin kostnadseffektivitet vid minskad efterfrågan. Transportstyrelsen (2021:8)

Samtliga informanter påpekade att besökarnas ursprung hade skiftat, från internationella till svenska gäster, men trots detta hade huvuddelen av verksamheterna inte upplevt direkta lönsamhetsproblem under pandemin. Turister hade funnits från tidig vår fram till slutet på

sommaren. Däremot hade restriktionerna om öppettider på restauranger enligt I22 och I23 påverkat deras rörelser negativt.

Jag tycker det är helt fel det här med att stänga 20:00. Det enda det gör är att restaurangerna töms samtidigt och det leder till trängsel. Sen kommer det bli fest på båtarna, där är det ingen som kan ingripa om det är 10–12 personer på samma båt. Stänger man 01 så är många ganska nöjda och känner inte att de behöver festa på en båt. I23

I27 på Ö3 ansåg att när pandemin slog till i maj och juni fanns problem, men i juli hade det återgått till det normala. Även om de var tvungna att begränsa antal bord hade de nästan samma omsättning. I27 påpekade däremot att det istället var problem med avbokningar för julbord, konferenser och större familjesällskap. Att utländska turister försvann förkortade säsongen men kompensades delvis av svenska besökare med egna båtar.

Boendet är ju helt borta även om det börjar komma i gång lite. Anpassningen med take-away tror jag att vi kommer fortsätta med även efter pandemin då det varit uppskattat. Sen har vi ändrat lite i menyn så att det är mat som lätt kan tas med. Det jag tar med mig är att det är skillnad på folk, de yngre är inte rädda medan vi helt tappat de äldre. I27

I28 som arbetade med aktiviteter för företag och privatpersoner, påpekade att verksamheten främst var koncentrerad till sommaren och beroende av bra väder, transportmöjligheter och större sällskap. Trots många avbokningar inledningsvis blev verksamheten ändå inte förödande på grund av pandemin.

...Vi har fått dra ner på alla kostnader vi har, men nya kunder har poppat upp också, hela outdoor-grejen har fått ett uppsving, särskilt bland privatpersoner. En positiv grej är att dessa månader visat på att när allt släpper så kommer folk att boka igen. I28

Med andra ord, bokningarna ökade när restriktionerna släppte, inte minst för att behovet att ”socialisera” var stort. Enligt I28 var det helt enkelt fler människor som önskade vistas i skärgården med lättare restriktioner, även på vardagarna. Under restriktionerna fanns många med sommarstugor som arbetade på distans men då fanns problem med transporterna.

Det jag tycker var jobbigt och kanske lite taskigt mot skärgårdsföretagare var att Waxholmsbolaget gick ut med att man inte ska åka ut till skärgården. Det slog hårt. Tunnelbanan och allting annat fungerade ju som vanligt. I28

Enligt Region Stockholm (2021) fortsatte kollektivtrafiken att fungera i staden men samma premisser gällde inte för trafiken till skärgården, vilket I28 var kritisk till. Som tidigare nämndes, hade Waxholmsbolagets avrådan till resor, också varit var skadligt för verksamheten.

5.2.4. Övriga öar och insjöar

För näringslivet på Ö1 innebar pandemin, enligt informanterna, utmaningar som de kunde bemästra relativt väl. I14, som driver verksamhet inom boende, beskrev att samtliga rum först avbokades men fylldes ändå under högsäsong (under hela pandemin). Gästerna bestod, liksom före krisen, av såväl större som mindre grupper. En skillnad var att många deltidboende valde stanna längre och arbetade på distans.

Ganska många har valt att bo här längre, för det känns tryggare. Folk här ute har vant sig vid att folk tar flykten ut hit. Sen funkar det bättre när folk kan jobba här ute då ön börjat få fiber. I14

Beträffande utmaningar i samband med pandemin påstod I14 att turismen minskade. Även deltidboenden hade svårt att ta sig till ön efter att isen hade lagt sig. Detta för att färjorna inte lyckades ta sig fram.

Det är ju sårbart generellt på öar när färjorna inte kunde gå. Sen har pandemin gjort att det blivit dålig stämning när färjorna varit fulla och vissa inte kan åka med... Det har särskilt blivit konflikter med turister då de fastboende ska ha förtur. Sjöräddningen har varit en stor hjälp vid akuta sjukdomsfall. I1

Informanterna på Ö2 som drev restaurang, fritidsboende och uthyrning av båtar, påstod att pandemin innebar ett ”lyft” för deras företagande. De menade att många fritidsboende flyttat till ön, ”fyllde” båtarna, handlade i affärer och efterfrågade tjänster från det lokala näringslivet. Nackdelen med restriktionerna var däremot att de som riktade sig mot turism inte kunde ”boka” lika många. Trots detta hade restaurangerna gått med vinst. Men ett problem var, enligt I15, att ett ökat antal människor på ön hade överbelastat vårdcentralerna.

Folk har börjat komma i mars redan, det känns som en fördubbling. Det är hårt tryck på färjetrafiken. Vi har generellt bra turer med färjorna, men under sommaren kör de med dubbla färjor. Det är fortfarande högt tryck, vilket kanske inte är så bra för pensionärer som har valt att bo här ute, eftersom de tycker att det är tryggt. Men den ökade rörligheten kan ju ändra på denna känsla. I15

I16 menade att trycket på trafiken hade skapat spänningar mellan ö och fastland, Gräsö och Öregrund.

Det stämmer, det finns statlig färja till Öregrund, där fightas vi i princip hela tiden. Det är en turiststad, man vill bygga ut, folk parkerar överallt och det tycker vi är irriterande. Men det börjar bli bättre. Man förstör hela stan som turistpärla. Vi försöker få en bättre framkomlighet. I16

I17 menade att dennes eget företag, med olika verksamheter såsom bageri, stuguthyrning (arrende från kommunen), restaurang, rökeri och handelsbod, hade klarat sig bra under pandemin. Dessutom drev de båttransporter, samtidigt som I17 även var hamnkapten i Harstena. Gällande båttrafiken, köpte företaget två nya passagerarbåtar 2019, vilket visade sig vara en lönsam investering och familjeföretaget hade aldrig haft högre lönsamhet än under pandemin.

Det har gått jättebra med allt trots att det aldrig varit så hårt besöksstryck. Ön blev ett naturligt val under pandemin på grund av dess gleshet. Vi upplevde en ökning kring nästan alla verksamheter. De större passagerarbåtarna fick ett tapp då det inte var stora grupper som kom. VI har sett mycket avbokningar, framför allt på för- och eftersäsongerna. Vi har dock klarat oss relativt bra. I17

Således hade de problem med avbokningar för större sällskap där hela "bussgrupper" försvann, vilket framför allt gällt företagsevenemang och grupper av pensionärer. Enskilda resenärer däremot fortsatte komma och enligt I17, expanderade dessa säsongen. Fler turister besökte ön 2020 än 2019 och dessa var familjer och par. Däremot sjönk antal besökare i gästhamnen eftersom utländska turister med egna båtar helt försvann.

5.3. Strategier och åtgärder som vidtagits under pandemin

5.3.1. Bohusläns skärgård

Den viktigaste näringen som är stuguthyrning påverkades inte nämnvärt. En direkt åtgärd, för att underlätta distansarbete bland de ”nya” bosatta, var uppgradering av den digitala infrastrukturen. Enligt I1 fanns ”fiber-kapacitet” på öarna vilket varit en förutsättning, men att det saknades täckning i vissa områden, där besökare och pendlare uppmanades använda mobilt bredband. Det hade även funnits samarbete mellan öarna, kommunen och andra kommuner som möjliggjorde distansarbete under pandemin.

Samarbeten mellan lokala aktörer och myndigheter hade varit viktiga för näringslivet i skärgården (Rytkönen et al., 2022). Dessa samarbeten behövde präglas av breda insatser för att kunna möta olika behov. Enligt I3 hade samarbetet med kommuner och andra instanser varit ett bra stöd för att kunna möta effekterna av pandemin. Dessutom hade, enligt I3, lokala föreningar tagit större ansvar och genomfört olika insatser för att ge stöd till det lokala näringslivet.

5.3.2. Norrland

Samtliga informanter från Ö1 ansåg att högsäsongen (framför allt juli) inte påverkades av pandemins restriktioner. Två av företagarna, I6 och I7, hade en mer positiv bild om antal gäster och hur länge de stannade, jämfört I9. Även I8 delade den sistnämndas åsikt, trots att gäster kunde boka året om, medförde bristen på transport och minskade resurser att bokningssystemet och följaktligen möjligheten att hyra, stängdes under lågsäsong. De två sistnämnda informanterna angav brist på transport och båtplatser som de primära utmaningarna under pandemin. Det fanns diskussioner om att få hjälp från finska rederier men de hade också problem att sköta transporterna.

Problemet är att jag under vintern alltid tagit emot bokningar, nu har jag inte vågat åka ut med rädsla för att fastna, vilket gjort att jag valde att säga nej vid några tillfällen till vinterbokningar. För att summera så har vädret påverkat oss vintertid, medan under sommaren är det pandemin som påverkat oss. I8

Till följd av de stora utmaningarna med transporter togs initiativ att förbättra dialogen med kommunen. Enligt samtliga informanter hade relationen blivit bättre med tjänstemän inom kommun men det hade funnits problem med samarbete på central statlig nivå i Stockholm. Enligt I9 var det tydligt under 2020 att transportmöjligheterna satt gränserna och inför 2021 genomfördes kontinuerliga möten med färjesamordnare. En annan strategi för att öka besökare var att marknadsföra aktiviteterna på ön, enligt I6 med hjälp av lokala tidningar och sociala medier. I9 påpekade att detta hade fått effekt, med fler och återkommande besökare under pandemin. En viktig del i PR-initiativet var beskrivningen av åtgärder för att minska riskspridningen, vilket enligt I6 troligen ökade antalet besökare.

Pandemins effekter var fler besökare och företagarna på Ö2 anpassade sina verksamheter. Exempelvis hade I10 varit proaktiv och anställt mer personal och även infört ”take-away” för att klara av den högre efterfrågan. Företagarna på Ö3 hade upplevt att större sällskap försvunnit men detta hade kompensert av mindre grupper, vilket krävt en del anpassning av lokalerna. Däremot på Ö4 hade inga särskilda strategier och åtgärder vidtagits för krishantering av pandemin.

I en rapport av Bottenviks skärgård (2021) var slutsatsen att lokala företagare hade anpassat sina verksamheter till det ökade intresset bland allmänheten att vistas i den svenska naturen. Pandemin förstärkte trenden med hållbart inhemskt turistanvändande eftersom det i princip var omöjligt att resa utomlands. Särskilt hade intresset ökat för perifera platser, vilket i sin tur ökat efterfrågan på boende och restaurang och gett nya möjligheter till företagande (Bottenviks skärgårds, 2021).

5.3.3. Stockholms skärgård

När det gäller strategier och åtgärder för att hantera pandemin hade företagarna på Ö1 kontinuerlig kontakt med olika myndigheter, vilket fungerade tillfredsställande. Enligt I4 underlättade samarbetet införandet av olika sorters kontroller på ön för att följa restriktionerna. Åtgärder för företagare I4, som drev en konferensanläggning, hade främst varit att minska på personal och ansöka om statliga bidrag, för att kunna överleva. Företagarna på Ö2, med restaurangverksamheter, ställde om genom att erbjuda ”take-away” och hemleveranser. Det hade varit möjligt att servera julbord – trots restriktionerna – vilket skapat intäkter till

företagen. Däremot innebar kortare öppettider, som också var en del av restriktionerna, att restaurangerna tappade stora delar av alkoholförsäljningen.

Det var ganska många som inte hade bokat ordinarie julbord, folk på fastlandet, folk på öar. Det var främst de som hade egna sommarstugor. På det stora hela fick jag in de pengar som jag brukade tjäna på maten, men alkoholen uteblev. I20

Den minskade försäljningen av alkohol var ett svårt problem för restaurangerna. I20 noterade att det, liksom konferensanläggningar, var svårt för restauranger att hitta alternativa inkomstkällor. Beträffande utmaningarna som pandemin medförde på Ö3, ledde detta till ett närmare samarbete bland företagarna på ön för att fokusera på värdeskapande och kundrelationer. I23 påpekade att för att skapa en "levande" skärgård krävs dialog men även att gästerna var nöjda så att de kom tillbaka och även rekommenderar platsen till andra.

Vi vill att en besökare på vår ö ska vara nöjd, vi har ett värdskap vi värdesätter. I24

Företagare I27 som drev en restaurang, ställde om verksamheten till "take-away" för att kunna behålla sin omsättning. Det var främst de nya "bosatta" distansarbetarna som ökade försäljningsvolymen. Dessutom var det fler fritidsboende som stannade längre än normalt och med dessa hade I27 kommunicerat aktivt för att utvidga sin kundkrets. I28 menade att verksamheten inte behövde anpassas särskilt mycket på grund av restriktionerna – snarare att dela upp större grupper i mindre enheter. Dennes verksamhet handlade om utomhusaktiviteter, vilket inte bröt mot några restriktioner, men det var nödvändigt att anpassa personalstyrkan till de nya omständigheterna.

Nu är det ren och skär överlevnad med att slimma verksamheten. Vi förbereder oss på att det kommer lossna i augusti eller september. Vi måste förbereda och satsa ekonomiskt mot en rätt oklar framtid. I28

I28 hade permitterat ett fåtal personal under vintern men gjort allt för att undvika det. Beträffande lärdomar från krisen menade I28 att det handlade om att hålla ned kostnaderna och anpassa organisationen.

5.3.4. Övriga öar och insjöar

Av intervjuer med företagare på Ö1, framkom det enligt I14 att de fått nya besökstyper och för att behålla dem var det viktigt att bygga relationer till dessa, vilket hade varit en framgångsrik strategi eftersom flera bokade inför nästa år. Tillväxtverket (2021d) ansåg att det lokala näringslivet behövde synliggöra skärgårdens möjligheter med hjälp av olika former av media. Detta kunde vara en möjlighet att stärka det lokala näringslivet. Nämnda I14 hade också satsat mer på marknadsföring, exempelvis annonsering via sociala medier, trots vissa bekymmer.

Det har varit svårt att marknadsföra sig mot företag för att under pandemin har de inte kunnat sitta tillsammans vilket gjort allt svårare. Övrig marknadsföring är svår för jag vet inte vad jag kan lova. Jag vet att många inte bara vill njuta av naturen, utan några vill ha äventyr, men det kan jag inte lova, aktiviteter. Lokaltidningar har även intervjuat oss vilket gett bra resultat. Sen använder jag ju Facebook där många följer. I14

Företagare på Ö2 menade att efterfrågan på olika tjänster ökat eftersom fler besökt ön, samtidigt som fler fritidsboenden blivit deltidsboenden. Företagarna på Ö3 pekade särskilt på att verksamheter som handelsbodas och restauranger hade haft en bra omsättning. I17 förklarade att företagarna varit flexibla för att möta olika kundbehov, exempelvis leverans av matvaror från fastlandet.

Någon skillnad i att handla mat i butik märktes inte av så mycket, de är däremot bara öppna på sommaren så det var ungefär som vanligt. Vi har dock ett system att man kan handla varor från fastlandet som vi sen kör ut, det ökade rätt mycket. I17

5.4. Besöksnäringen under pandemin

Besöksnäringen hade under pandemin enligt Tillväxtverket (2022) överlevt i samtliga skärgårdar. Detta bekräftades av företagarna som emellertid visat att det funnits skillnader mellan typ av verksamhet och plats. Sammanfattningsvis var nedgången generell i början av krisen men omsättningen steg över tid. Trots att evenemang ställts in, affärs- och privatesor avbokats, ökade efterfrågan successivt. Även om uteblivna turister innebar minskade intäkter påpekade samtliga företagare att turismen inte försvann under pandemin, men den förändrades. Utländska turister kunde inte besöka öarna men antalet svenska ökade istället. Regionen som påverkades i högst grad var norrländska skärgården. En anledning förefaller vara att den var

mer beroende av vädret, vilket var sämre än i södra delar av landet. Samtliga företagare trodde inledningsvis att påverkan skulle bli värre än vad den blev.

5.5. Empiriskt sammanfattning

Sammanfattningsvis kom informationen om näringslivets utveckling under pandemin från öar i hela landet. Det fanns tydliga likheter mellan näringsstruktur, särskilt kopplat till turism, övernattning, mat och fritidsaktiviteter. Det grundläggande och gemensamma lönsamhetsproblemet under pandemin handlade om tjänster kopplade till ”stora sällskap” (exempelvis konferenser, bröllop och möhippor/svensexor). En särskilt viktig faktor – oavsett var verksamheten var lokaliserad – var tillgång till goda förbindelser med fastlandet. I de fall dessa inte kunde lösas av kommunerna, skapades nya affärsmöjligheter, framför allt för taxibåtar. Det har funnits stora regionala skillnader kring vilket stöd som företagen fått från kommuner, vilket också påverkat det lokala näringslivet.

6.0 Analys

I kapitel 6 operationaliseras den teoretiska referensramens analysmodell på empirin. De olika kategorierna följer analysmodellen för att visa på specifika sårbarheter i skärgårdsmiljö och därefter analyseras krishantering. Kapitlet avslutas med analys av likheter och skillnader mellan olika företagare och regioner.

6.1. Krishantering: besöksnäringens sårbarheter och förutsättningar i skärgården

I denna del analyseras studiens empiri från ett institutionellt och entreprenöriellt perspektiv samt med hänsyn till ”socialt kapital” och ”krishantering”. Slutligen visualiseras studiens konceptuella modell med anknytning till teorierna genom att det teoretiska frågeschemat används för att analysera empirin.

6.1.1. Institutionellt och entreprenöriellt perspektiv

Clausen (2020) anser att avlägsna landsbygder kan ha bristande samhällsdynamik på grund av otillräckliga resurser. Företagarna ger i sin tur en praktisk syn på hur denna otillräcklighet kunde synliggöras under pandemin, exempelvis gällande hur tillståndsmyndigheter och företrädare för färjeverksamheter kunde begränsa företagarnas möjligheter genom att inte samarbeta tillräckligt väl. De negativa aspekterna framhölls framför allt av företagare i Stockholms skärgård medan de i Norrland ansåg att samarbetet fungerat. Med koppling till Clausens (2020) tankar kan man påstå att det inte enbart handlade om skärgårdarnas fysiska isolation som en sårbarhet, utan att de även var ”isolerade” på ett institutionellt plan. De bristerna som Clausen nämner om samhällsdynamik kan emellertid ifrågasättas eftersom många av företagarna påpekade att det funnits en ”intern” samhällsdynamik. Denna hade fungerat under pandemin genom att grupper av företagare samarbetat för att driva frågor gentemot samhällsinstitutioner, men även utbyta erfarenheter för att minimera pandemins konsekvenser.

Formella institutioners påverkan i Stockholmsområdet var betydande, vilket motsäger Clausen (2020) som menar att det främst är mer avlägsna samhällen som upplever detta. I jämförelse med andra företagare i studien, var Stockholms skärgård närmare en större stad med ett stort antal potentiella samarbetsaktörer. Empirin ger inga tydliga svar till dessa slutsatser, men enligt Clausen (2020) borde detta istället ha varit fallet i Norrland. En möjlig förklaring är att norrländska företagare har erfarenhet av ”isolation” och hade inte problem att anpassa sig till pandemin, medan företagare nära storstadsregioner, ställdes inför helt nya förutsättningar. Det lokala näringslivet i Norrland har kännetecknats av samarbetet med offentliga aktörer. Enligt Delfmann et al. (2014) kan minskning av befolkningsantal vara en katalysator för innovationer inom näringslivet. Mot bakgrund av denna studie skulle man kunna påstå att en begränsad (och minskande) befolkningsmängd också kan förstärka samarbetet mellan företagare och myndigheter.

Gemensamt för de företagare som deltagit i studien var upplevelsen av bristande kommunikation med olika institutioner, oavsett om de haft nära band till samhället eller inte. Samtliga tillfrågade upplevde bristfällig information, vilket försvårade planering och ökade osäkerheten. Samhällsinformation om rådande restriktioner var däremot tydlig. Den så kallade ”skärgårdsbarometern” används av företagarna som en indikator på den potentiella efterfrågan inom turistindustrin och hade tidigare varit träffsäker. I samband med pandemin var den inte tillförlitlig, framför allt uppskattningen av gruppresor och konferensgäster. I stället kom tillförlitlig information från sociala nätverk på öarna, vilket underlättade deras planering. Den sammantagna uppfattningen kunde sammanfattas som att pandemin ökade osäkerheten, vilket förstärktes av otydlighet från offentliga aktörer.

Enligt Delfmann et al. (2014) innebär en nedgång i befolkningsantal ofta en stimulans för entreprenörskap. I undersökningen fanns exempel på att sjunkande antal besökare, främst konferensgäster, initierade entreprenöriella förändringar av flera företagare. Den ökning som sågs av privata gäster däremot ledde till att inga direkta förändringar gjordes kring verksamheten som inriktade sig på privatkunder. Det som beskrivs ovan kan ses som ett uttryck för det som Jelinek och Litterer (1995) beskriver som att det entreprenörskap som bedrivs ska ses ur en kontextuell synvinkel. Pandemin ledde till en kontextuell förändring där konferensgäster uteblev samtidigt som att de med sommarhus valde att stanna längre. Som ett svar på detta visar resultatet att flertalet företagare valde att omfamna dessa kontextuella förändringar genom att anpassa sina verksamheter till att på ett bättre sätt kunna rikta sina

verksamheter mot de privata kunderna. En annan viktig kontextuell förändring var hur kontakten mellan människor begränsades vilket i sin tur ledde till entreprenöriella förändringar hos företagen (Myndighetsgruppen, 2022).

Enligt Burnett och Danson (2017) kan perifera områden vara mer motståndskraftiga än de som ligger nära större städer. Resultaten i denna studie tyder inte direkt på detta samband i relation till Covid-19, men förefaller vara normalfallet. Företagen i de norrländska skärgårdarna hade större motståndskraft än exempelvis de från Stockholms skärgård. Detta säger dock inte emot tidigare forskning, utan kan snarare ses som ett komplement. Att hastigt uppkomna kriser till stor del påverkar perifera områden på liknande sätt, även om den generella motståndskraften till institutionell påverkan är större på mer avlägsna öar. Beträffande den påverkan som både informella och formella institutioner har haft på entreprenörskap, så menar såväl Rodríguez-Pose (2013) som Baumol (1990) att dessa kan vara betydande för hur olika verksamheter kan överleva.

Enligt föreliggande undersökning var det främst de formella institutionerna, det vill säga de lagar och riktlinjer till följd av pandemin, som haft en tydlig påverkan på företagen. Dessa begränsningar tycks också ha startat nya initiativ. Ett exempel, som i slutändan inte genomfördes, var att norrländska företagare sökte samarbeten med finska myndigheter för att säkra båttrafiken. De finska myndigheterna hade emellertid samma begränsningar som de svenska, men det visade på ett innovativt entreprenörskap (i alla fall initiativ) skapat av krisen.

Denna institutionella effekt, vilket upplevdes av företagare från samtliga regioner, var något som påpekades av Transportstyrelsen (2021:8). Nämligen att sänkt efterfrågan minskade transporter, vilket sin tur begränsade företagens lönsamhet. Detta kan ställas mot företagens uppfattning, att det fanns en hög efterfrågan på boende och följaktligen transporter, medan offentliga aktörer uppfattade efterfrågan som svag till följd av restriktionerna. Detta antagande medförde betydande svårigheter för företagen eftersom färjetrafiken blev en ”flaskhals” och en institutionell faktor som påverkade dem under pandemin.

En intressant slutsats var således att samtliga företagare, oavsett region, ansåg att kollektiva färjors begränsade volym hade varit ett problem. Samtidigt var detta ett ännu större problem

för entreprenörer, relativt sett, på ännu mer avlägsna platser, se exempelvis Skärgårdarnas Riksförbund (2022). Detta var tydligt vid en jämförelse mellan Stockholms och Norrlands skärgårdar. Företagarna från Stockholm hade haft efterfrågan året runt, vilket stimulerade deras verksamheter, trots bristande förbindelser med fastland. Företagarna från Norrland, exempelvis I9, menade att de hade kunnat förlänga säsongen men väderfaktorer, främst isbildning, minskat efterfrågan på året runt boende.

Avslutningsvis var det anmärkningsvärt att institutionella faktorer, kopplade till transporter, fick en så avgörande betydelse för entreprenörer i Stockholms skärgård. Särskilt med tanke på att övrig kollektivtrafik i området, exempelvis bussar och tunnelbana, fungerade relativt friktionsfritt. Detta kan tyda på att kollektivtrafik i perifera områden, kanske särskilt nära större städer, inte prioriteras. Med tanke på att Ingemarsdotter och Eriksson (2020) har påpekat att kommuner med stor andel turism har fluktuerade boendeantal över året, bör kanske intresseföreningar i Stockholms skärgård (givetvis andra områden också) ha en diskussion om framtidens kollektivtrafik med myndigheter. Detta skulle kunna vara en viktig förändring för att öka möjligheterna för företagare i skärgårdar.

6.1.3. Från ett socialt kapitalperspektiv

Termen socialt kapital har haft en central roll för entreprenörskap på de olika öarna. Enligt Grimsdottir och Edvardsson (2018) spelar sociala sammanhang en vital roll för det lokala näringslivet. Det finns kunskap om andra företagens verksamheter, vilket kan leda till synergieffekter. Enligt en studie Merouani et al. (2021) fanns risk för konkurrens om resurser på vissa öar. Detta fick inte stöd av föreliggande studie, vilken snarare pekade i motsatt riktning. Företagarna föreföll istället betrakta varandra som ett samlat humankapital, vilka kunde dra nytta av varandras verksamheter (Bourdieu, 1986). Detta förstärktes under krisen. Det sociala kapitalet blev en tillgång, särskilt eftersom vissa platser upplevde att olika ”kapital” (resurser) från formella institutioner begränsades under krisen.

Företagarna ansåg att *andra* verksamheters framgång även medförde positiva effekter för deras verksamheter. Det sociala kapitalet blev särskilt påtagligt bland företagarna som representerade olika verksamheter på öar. Trots att de alla bedrev liknande typer av företagande (servering av mat och dryck) hade de en öppen dialog för att kunna dra fördel av gemensamma resurser. Istället för att se varandra som konkurrenter, samarbetade således företagarna om att använda

gemensamma resurser som båttrafik. Företagarna hade insyn i varandras verksamheter, vilket enligt Nafei (2016) kan definieras som socialt kapital och ger bättre förutsättningar att förutse sina egna kunders behov och önskemål. Företagarna menade att samarbetet bidrog till att gemensamt lösa krisen, vilket troligen inte varit fallet om de koncentrerat enbart på sina egna behov. Detta är en viktig slutsats om det sociala kapitalets roll eftersom tidigare forskning inte uppmärksammat detta under krisperioder.

6.2. Krishantering under pandemin

Faulkners (2001) ramverk kan användas för att analysera företagarnas strategier med att hantera pandemin. Ramverket fokuserar på tre delar, före krisen, respons under och krishantering efter. Företagarna gav en bild att inget hänt under förebyggandefasen och förberedandefasen eftersom pandemin spreds så snabbt. Deras beredskapsplanering hade generellt gällt förberedelser för sämre högsåsonger till följd av dåligt väder och därigenom färre gäster. De hade inte haft tillräckligt med tid för att initiera särskild beredskap utan direkt hamnat i responsfasen med initiativ för att dämpa effekterna av krisen.

Undersökningen har visat att det funnits en underliggande sårbarhet i förberedandefasen rörande institutionella faktorer, främst transporter, samt hur lagar och regler skulle tolkas. Vissa områden hade tydligare ”motståndskraft” som kunde bero på större erfarenhet att agera utan hjälp från myndigheter. En omfattande del av krishanteringen under responsfasen handlade om att tolka myndigheters beslut och finna lösningar för transport av gäster. Även återuppbyggandefasen präglades av institutionell otydlighet, vilket medförde att fokus hamnade på gemensamma innovationer, vilket i sin tur stärkte det sociala kapitalet på öarna. Undersökningen har också visat att det framför varit viktigt med en omfattande beredskapsplanering i den förebyggande fasen. Denna har främst kretsat kring ”ekonomiska” förberedelser snarare än att satsa på marknadsföring i förebyggande syfte. Företagarna har begränsat personalkostnaderna genom att främst anlita konsulter och även eftersträvat att ”äga” och inte hyra nödvändig utrustning. Enligt företagarna har detta lett till ekonomisk motståndskraft, vilket innebar att de klarade av en lägre efterfrågan under krisen och var beredda att återuppta verksamheten när restriktionerna lättades.

Den huvudsakliga åtgärden var således att minska på personalstyrkan. De har, i den utsträckning som var möjlig, kommunicerat med tidigare kunder. Flera påpekade att

kommunikation med kunderna var problematisk eftersom de formella institutionerna om exempelvis restriktioner, varit otydlig. Detta påverkade också återuppbyggnadsfasen eftersom det var svårt att planera för framtiden. Beträffande återuppbyggnadsfasen hade flera företagare koncentrerat sig på denna fas. De hade genomfört omfattande renoveringar för att vara beredda när restriktionerna hävdes. De marknadsföringsaktiviteter som föreslagits av Faulkner (2001) har endast i begränsad omfattning använts av företagen i deras krishantering. Flera av dem nämnde att de kontaktat företrädare för offentliga organisationer. Dels för att få information i responsfasen, dels för att i samband med återuppbyggnadsfasen kunde skapa bättre beredskapsplanering inför framtida kriser.

Den resiliens som diskuteras av Buultjens et al. (2015) var inte helt tydlig i undersökningen, dock visar resultatet att när en grupp försvinner (konferensgäster) så kan en ökning av andra (privatpersoner) bidra till att skapa andrum. Socialt kapital har, som tidigare nämnts, spelat en avgörande betydelse både före och under pandemin. Det finns kunskap om andra företagare på respektive ö, men det fanns få exempel på faktiska nya samarbeten. Enligt Cochrane (2010) har förnybarhet varit ett tecken på stark resiliens. Men trots frånvaron av samarbeten, framhölls det sociala kapitalet som avgörande ändå.

6.3. Likheter och skillnader i upplevelser

Eftersom studien utgått från en fenomenografisk ansats, har den först studerat svårigheterna under pandemin från ett objektiva perspektiv, för att sedan analysera företagens subjektiva upplevelser av förändringarna (Larsson, 1986). Med tanke på att studien främst byggts på subjektiva uppfattningar, finns inga entydiga objektiva slutsatser. Resultaten från undersökningen kan emellertid nyansera bilden av de svårigheter som företagare i perifera regioner upplevde och ge en fingervisning om deras krishantering. Gemensamt för företagen var att de ställdes inför likartade problem i samband med krisen, men där verksamhet riktade mot ”större” sällskap, som exempelvis konferensanläggningar, drabbades än hårdare. En tydlig skillnad mellan regionerna var transportmöjligheterna. I flera regioner har det lokala näringslivet fått stöd av olika myndigheter, eller har samarbetet stärkts lokalt för att hantera krisen. En viktig slutsats är att företagen har klarat krisen trots stora förändringar av besökare, vissa grupper av besökare, ersattes med andra. Undantaget från denna uppfattning var Ö4, där representanter påpekar att näringslivet haft stora svårigheter.

Företagarna har genomgått olika faser under krisen. Förebyggandefasen var likartad för samtliga men skillnader har legat i om de ”bundit” sitt kapital och inte kunnat anpassa sig till situationen. Framgångsfaktorer har varit låga personalkostnader och låga kostnader för att hyra utrustning. Det sociala kapitalet har enligt företagarna alltid varit viktigt men under krisen fått ännu större betydelse för att stärka lokalt näringsliv. I samband med krisen har socialt kapital blivit ett verktyg för samarbete mellan företagare och bidragit till ökad entreprenöriell utveckling med synergieffekter för samtliga inblandade.

En tydlig förbättringspunkt av förebyggande arbete kunde vara att eftersträva förbättrade kollektiva kommunikationer till öarna. Detta nämndes också av Myndighetsgruppen (2022) som ett gemensamt problem för samtliga företagare, oavsett region. Detta ligger emellertid på institutionell nivå och kan delvis ses som utom kontroll för enskilda näringsidkare. Trots detta kan ett starkt socialt kapital bidra till organisering av företagarnas intressen för att påverka institutioner. Detta kan både leda till främjandet av företagande efter krisen men även vara preventivt inför liknande kriser i framtiden. Problemet med kommunikationer har varit känt sedan tidigare, se Myndighetsgruppen (2022). Enligt föreliggande studie förstärkte pandemin problemet och insatser skulle kunna vara avgörande för att främja företagandet i perifera regioner.

6.4. Sammanfattning av analys

Ett av de tydligaste resultaten i undersökningen var öarnas särskilda utsatthet och begränsningar från ett institutionellt perspektiv. Det fanns brister i relationen till samhällets formella institutioner, särskilt för företagare som var beroende av dessa. En intressant upptäckt var den tydliga skillnaden i upplevelsen av samarbetet med institutioner mellan norrländska företagare och de i Stockholms skärgård. Det kan förklaras av att företagare i Stockholms skärgård generellt har närmare samarbeten med institutioner, även före krisen. Norrländska företagare har alltid varit mer ”isolerade”.

Detta belyser att det finns likheter mellan olika skärgårdar i Sverige, men det finns en risk att betrakta dem som ”homogena”. De institutionella bristerna kompenseras delvis av det sociala kapital som finns på öarna. Som tidigare forskning visat, är socialt kapital viktigt på öarna och driver företagen till entreprenöriell utveckling. En intressant slutsats är att bristen på samarbete med formella institutioner stärker företagarnas sociala kapital. Informellt samarbete

och samarbetsorganisationer stärker gemenskapen genom synergieffekter och hjälp till varandras verksamheter. De största sårbarheterna för företagen var i förberedelsefasen, där de tillfrågade inte hade en tydlig plan för att hantera krisen. Covid-19-pandemin var en ny typ av kris som inte varit aktuell på över 100 år, vilket underminerade förebyggande insatser. En viktig lärdom från krisen är att finna former för att öka samarbetet mellan institutioner och företagare, oberoende av krisens ursprung. Dessutom kan aktiviteter för att stärka det sociala kapitalet vara en framgångsrik strategi för att utveckla perifert näringsliv.

7.0 Avslutande diskussion

I denna del förs en avslutande diskussion som till stor del fokuserar på företagarnas utsatta geografiska lägen och hur de formella institutionernas påverkade kristiderna. Denna diskussion relateras till tidigare forskning inom området.

Under pandemin publicerade Stockholms stad (2020) en rapport som fastslog att det krävdes beredskap och tydliga handlingsplaner med sårbarhetsanalyser för krishantering i framtiden, vilket antyder att det funnits brister i beredskapen. Resultatet visar att under pandemins gång har en av de huvudsakliga bristerna, som påverkat lokala entreprenörer, varit begränsad kommunikation med samhällets olika institutioner. Detta lyfter fram att krishantering behöver ske på två olika plan samtidigt. Å ena sidan behöver centrala formella samhällsfunktioner utveckla sin krishantering, å andra sidan gäller det också för småföretagare.

För att dessa centrala funktioner ska kunna sammanlänkas behövs bättre ”kanaler” för kommunikation mellan parterna. Vikten av en fungerande kommunikation mellan representanter för institutioner och entreprenörer har också påpekats av Jerling och Nordin (2007) som viktig för att främja framgångsrikt entreprenörskap. Dessa är att möta behov, identifiera utmaningar och utnyttja dessa kommersiellt. Om inte centrala samhällsfunktioner är tydliga med och har en plan för krishantering, kommer inte heller enskilda entreprenörer kunna ha strategier. Vidare visade resultatet att samhällets krishantering varit otydlig och medfört problem att förutse potentiella kunders beteenden. Detta har sammantaget medfört att Jerling och Nordins (2007) så kallade ”faktorer” varit svåra för företagare att genomföra.

Tidigare forskning om företagande och entreprenörskap i ”periferin” har fokuserat på att begränsade resurser underminerat framgångsrika verksamheter. Föreliggande studie motsäger delvis denna slutsats, resurser under pandemin spelade inte en avgörande roll för företagandets utveckling. Enligt tidigare forskning finns en hård konkurrens om resurser på öar, vilket underminerar det totala näringslivets utveckling. Denna syn delades inte av de personer som intervjuades. I stället påtalades att olika verksamheter skapade ett ”socialt kapital” genom en förstärkt gemenskap där de agerade tillsammans för att förhandla med myndigheter, exempelvis för att förbättra transporter. Ett närmare samarbete mellan företagen skapade nya former av resurser som stärkte det lokala näringslivet. Detta var särskilt påtagligt i relation till

båttrafiken som varit grundläggande för alla öar. Det föreföll som att förbättrade kommunikationer – på olika sätt – knöt samman fastlandets resurser med öarnas behov (Burnett & Danson, 2017; Rytönen et al., 2019).

Resultatet tyder på att den kontextuella synen på entreprenörskap, som diskuteras av Ernstson et al. (2008), även hade relevans för hur företagarna resonerade om sina åtgärder under pandemin. Det är tydligt att öarna präglades av begränsningar både kring social och praktisk infrastruktur, men även andra typer av kontextuella hinder relaterat till deras geografiskt utsatta läge. Det kan emellertid påstås att deras entreprenöriella innovationer var till följd av dessa begränsningar och att de lyckades vända dem till sin fördel. Resultatet visar också på ett slags passivt entreprenörskap som kan härledas till osäkerhet som uppstod på grund av bristande kommunikationen från ansvariga myndigheter. Resultatet ger inga indikationer på att ett improduktivt entreprenörskap uppstått (Burnett & Danson, 2017; Lewandowska et al., 2021).

Avslutningsvis, i relation till studiens forskningsfrågor, menade företagarna att pandemin haft en tydlig påverkan på deras verksamheter, framför allt på sådana som handlade om att hantera stora grupper av människor. Restriktionerna minskade antalet besökare men här visade företagarna initiativkraft genom att förändra sina verksamheter. Det största problemet för dem att hantera både i förberedandefasen och responsfasen var transportfrågan, vilket de ansåg bero på institutionella begränsningar. Företagarnas strategier för att möta pandemin i responsfasen var att använda det sociala kapitalet och samarbeta med andra verksamheter. Det kan tolkas som att sammanhållningen på öarna stärktes och ”mikrosamhället” kom att spela en större roll än tidigare.

De främsta sårbarheterna handlade om öarnas koppling till övriga institutioner i samhället. Detta satte gränserna för tillförsel av potentiella kunder, samtidigt som det nationella regelverket under pandemin var vägledande för hur företagarna kunde driva sina verksamheter. En intressant diskrepans fanns mellan Stockholms och Norrlands skärgårdar. Enligt tidigare forskning borde företagarna med närhet till Stockholm och dess institutioner, ha bättre förutsättningar, se Skärgårdarnas Riksförbund (2022). Norrland däremot borde ha haft större problem. Slutsatsen från denna undersökning var det motsatta. En rimlig förklaring är att företagarna i Norrland har större erfarenhet att lösa problem utan hjälp av myndigheter. Därför kan ett ”beroende” av samhällets institutioner skapa problem i samband med en kris. En viktig

del av framtida planering vid kriser är att inkludera scenarion där offentliga myndigheter inte kan bidra med lösningar.

7.1 Studiens bidrag och förslag på vidare forskning

Förhoppningsvis har denna studie bidragit till att nyansera bilden av företagande och entreprenörskap, lokalt näringsliv på öar och krishantering. Intervjuer ger en inblick i det aktuella entreprenörskapsklimatet. Tidigare forskning har främst påpekat att begränsade fysiska resurser och stark konkurrens tvingat företagare i skärgårdsmiljö att utveckla nya innovationer. Denna studie kompletterar tidigare forskning om vad som menas med termerna resurser och konkurrens i skärgårdsmiljö. En slutsats är att krisen har medfört fördelning av resurser och konkurrens har övergått till samarbete. Företagande på öar har alltid varit problematisk med tanke på deras lokalisering (Baldacchino & Fairbairn, 2006), men i föreliggande studie var det inte avstånd som begränsande utan snarare formella institutioners ”kommunikation” och stöd.

Studien visade att företagarna, inte ens i tider av kris, betraktade varandra som konkurrenter utan insåg beroendet. De viktigaste resurserna var mänskliga och sociala nätverk. Samtidigt upplevde de transportererna – de som sköts av myndigheter - som ett gemensamt problem. Ytterligare visade studien att otillräcklig kommunikation från offentliga aktörer påverkade entreprenörernas möjligheter till förberedelse och även att agera under krisen. En viktig slutsats var att dessa institutionella brister stärkte det sociala kapitalet på öarna. Särskilt företagare med likartade verksamheter inom samma bransch samarbetade för att motverka dessa brister. Ett starkt socialt kapital var en tillgång som underlättade relationen till kunder, men även främjade logistiken på öarna. Studien genomfördes under krisen, skulle det vara intressant att närmare analysera återuppbyggnadsfasen och vilka de långsiktiga konsekvenserna blev av krisen. Särskilt frågan om ”institutionell sårbarhet” och om företagarna genomfört åtgärder för att minska beroendet av kollektiva transporter i framtiden.

Det vore också intressant att jämföra dessa slutsatser med perifert entreprenörskap i andra länder. Särskilt där restriktionerna var ännu mer begränsande än i Sverige, men som kanske istället hade en mer tydlig kommunikation till perifera företagare. Dessutom om det funnits skillnader mellan utvecklingen av socialt kapital beroende på institutionella skillnader.

8.0 Referenslista

Elektroniska källor

Folkhälsomyndigheten. (2020). *Spridningen av covid-19 är en pandemi*. Elektronisk källa: 220401 <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/mars/spridningen-av-covid-19-ar-en-pandemi/>

Holmöns Utvecklingsforum. (2020). *Holmö-modellen*. Presentation av en förstudie genomförd med stöd från Europeiska landsbygdsprogrammet 2014-2020 och Umeå kommun. Elektronisk källa: 220527 <http://www.holmon.se/huf/om-forstudien-holmomodellen/holmomodellen/>

Post och Telestyrelsen. (2021). *Bredbandskartan*. Elektronisk källa: 220524 <https://bredbandskartan.se/>

Riksföreningen Gästhamnar. (2021). *Effekten av Covid-19*. Elektronisk källa: 220524 <https://gasthamnarsverige.se/press>

Rytkönen, P., Larsson Segerlind, T., Degerstedt, L., Kaipainen, M. & Onn, G. (2019) *Utmaningar och möjligheter för små och medelstora företag i Stockholms skärgård*. Södertörn Working Papers 2019:3. Elektronisk källa: 220524 https://bibl.sh.se/skriftserier/hogskolans_skriftserier/Utmaningar_och_mojligheter_for_sma_och_medelstora_foretag_i_Stockholms_skargard/diva2_1317060.aspx

Rytkönen, P., Larsson Segerlind, T., Onn, G. & Degerstedt, L. (2019). *Facing business challenges with the Stockholm Archipelago as a context: A comparative study of entrepreneurial responses and local development on three islands*. Elektronisk källa: 220401 <https://balticworlds.com/a-comparative-study-of-entrepreneurial-responses-and-local-development-on-three-islands/>

SCB. (2021). *Varierande utveckling i näringslivet under pandemins första år*. Elektronisk källa: 220401 <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/naringslivets-struktur/foretagens-ekonomi/pong/statistiknyhet/foretagens-ekonomi-2020-preliminara-uppgifter/>

Sindico, F. Sajeva, G., Sharman, N. Berlouis, P. & Ellsmoor, J. (2020). *Islands and Covid-19: A Global Survey*. The Strathclyde Centre for Environmental Law and Governance. Elektronisk källa: 220524 <https://strathprints.strath.ac.uk/75109/>

*Skärgårdsbarometern. (2021). *Besökare i Stockholms skärgård 2021*. Skärgårdsstiftelsen. Elektronisk källa: 220401 <https://skargardsstiftelsen.se/wp-content/uploads/2022/03/skargardsbarometern-hela-skargarden-helar-2021.pdf>

Tillväxtverket. (2021a). *Scenarier för turism efter corona*. Elektronisk källa: 220524 <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/turism-och-besoksnaring/stora-turismpriset/scenarier-for-turism-efter-corona.html>

Tillväxtverket. (2021b). *Restrender före och efter corona*. Elektronisk källa: 220524 <https://tillvaxtverket.se/amnesomraden/turism-och-besoksnaring/stora-turismpriset/restrender-fore-och-efter-corona.html>

Tillväxtverket. (2021c). *Besöksnäringen i pandemins spår*. Elektronisk källa: 220524 <https://www.tillvaxtanalys.se/publikationer/pm/pm/2021-12-01-besoksnaringen-i-pandemins-spar.html>

*Tillväxtverket. (2021d). *Strategi som lyfter storstans skärgård*. Elektronisk källa: <https://tillvaxtverket.se/vara-tjanster/lar-av-andra/insatser/2021-09-23-strategi-som-lyfter-storstans-skargard.html>

Litteratur

Al-Omouh, K.S., Simón-Moya, V. & Sendra-García, J. (2020). The impact of social capital and collaborative knowledge creation on e-business proactiveness and organizational agility in responding to the COVID-19 crisis. *Journal of Innovation & Knowledge*, 5 (4) 279-288.

Alvesson, M., & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion- Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur AB.

Baldacchino, G. (2005a). The Contribution of 'Social Capital' to Economic Growth: Lessons from Island Jurisdictions, *The Round Table*, 94 (378) 31-46.

Baldacchino, G. (2005b). Islands: objects of representation, editorial introduction. *Geografiska Annaler* 87B (4) 247–251.

Baldacchino, G. & Fairbairn, T. (2006). Entrepreneurship and Small Business Development in Small Islands. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*. 19. 331-340.

Baumol, W. J. (1990). "Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive." *Journal of Political Economy*, 98 (5) 893–921.

Bekhet, A. K., & Zauszniewski, J. A. (2012). Methodological triangulation: An approach to understanding data. *Nurse researcher*.

- Bornstein, D. & Davis, S. (2010). *Social Entrepreneurship*. What everyone needs to know. Oxford.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. I: J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, 241-258.
- *Bottenviks skärgård. (2021). *Bottenvikens skärgård 2021-2030*. Kommunsamverkan för dig som bor, besöker och verkar i kust och skärgård. Rapport.
- Breier, M., Kallmuenzer, A., Clauss, T., Gast, J., Kraus, S., & Tiberius, V. (2021). The role of business model innovation in the hospitality industry during the COVID-19 crisis. *International Journal of Hospitality Management*, 92, 102723.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Bryman, A., & Bell, E. (2013). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. 2. uppl. Stockholm: Liber.
- Burnett, K. A. & Danson, M. (2017). Enterprise and entrepreneurship on islands and remote rural environments. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 18 (1) 25-35.
- Buultjens, J., Ratnayake, I. & Gnanapala, A. C. (2015). *From Tsunami to Recovery: The Resilience of the Sri Lanka Tourism Industry*. I: Ritchie, B. and Campiranon, K. (Eds.) *Tourism Crisis and Disaster Management in the Asia-Pacific*. Oxford: CAB International.
- Chen, W., Jiao, H., Zeng, Q. & Wu, J. (2016). "IOS-enabled collaborative knowledge creation and supply chain flexibility: the moderate role of market uncertainty. PACIS 2016 Proceedings. 37.
- Clausen, T. H. (2020). The liability of rurality and new venture viability. *Journal of Rural Studies*, 73, 114–121.
- Cochrane, J. (2010). The Sphere of Tourism Resilience. *Tourism Recreation Research*, 35 (2) 173-186.
- Dahlgren, L. & Johansson, K. (2015). "Fenomenografi". I: Fejes, A. & Thornberg, R. (red.). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber: 162-175.
- Delfmann, H., Koster, S., McCann, P. & Van Dijk, J. (2014). "Population Change and New Firm Formation in Urban and Rural Regions," *Regional Studies, Taylor & Francis Journals*, 48 (6) 1034-1050.
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur

Dunford, M., & Qi, B. (2020). Global reset: COVID-19, systemic rivalry and the global order. *Research in Globalization*, (2) 100021.

Duro, J. A., Perez-Laborda, A., Turrion-Prats, J., & Fernández-Fernández, M. (2021). Covid-19 and tourism vulnerability. *Tourism Management Perspectives*, 38, 100819.

Eder, J. & Tripl, M. (2019). Innovation in the periphery: Compensation and exploitation strategies. *Growth and Change*, 50 (4) 1511-1531

El-Gendy, A. O., Saeed, H., Ali, A. M., Zawbaa, H. M., Gomaa, D., Harb, H. S. & Abdelrahim, M. E. (2020). Bacillus Calmette–Guérin vaccine, antimalarial, age and gender relation to COVID-19 spread and mortality. *Vaccine*, 38 (35) 5564-5568.

Ernstson, H., Sörlin, S. & Elmqvist, T. (2008). “Social movements and ecosystem services. The role of social network structure in protecting and managing urban green areas in Stockholm”, *Ecology and Society* 13 (2) 39.

Ernstson, H., van der Leeuw, S. E., Redman, C. L., Meffert, D. J., Davis, G., Alfsen, C., & Elmqvist, T. (2010). Urban transitions: on urban resilience and human-dominated ecosystems. *Ambio*, 39 (8) 531–545.

Farbotko, C. (2010). 'Wishful sinking: disappearing islands, climate refugees and cosmopolitan experimentation', *Asia Pacific Viewpoint*, 51 (1) 47-60.

Faulkner, B. (2001). Towards a Framework for Tourism Disaster Management. *Tourism Management*. 22. 135–147.

Fletcher, L. (2011). ‘... Some Distance to Go’: A Critical Survey of Island Studies. *New Literatures Review*, (47-48) 17-34.

Ghaderi, Z., Puad Mat Som, A. & Henderson, J. C. (2012). Tourism crises and island destinations: Experiences in Penang, Malaysia. *Tourism Management Perspectives*, (2–3) 79-84.

Grimsdottir, E. & Edvardsson, I. (2018). *Knowledge Management, Knowledge Creation, and Open Innovation in Icelandic SMEs*. SAGE Open. 8.

Grydehøj, A. Kelman, I. & Ping, S. (2020). Island Geographies of Separation and Cohesion: The Coronavirus (COVID-19) Pandemic and the Geopolitics of Kalaallit Nunaat (Greenland). *Special Issue: The Geography of the COVID-19 Pandemic*, 111 (3) 288-301.

Gurtner, Y. (2016). Returning to paradise: Investigating issues of tourism crisis and disaster recovery on the island of Bali, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 28, 11-19.

Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29 (1) 1-20.

Hall, C. M. 2012. Island, islandness, vulnerability and resilience. *Tourism Recreation Research*, 37 (2) 177–181.

Hayter, R., Barnes, T. & Bradshaw, M. (2003). *Relocating Resource Peripheries to the Core of Economic Geography's Theorizing: Rationale and Agenda*. Area. 35. 15 - 23.

Hayton, J. C. (2005). Promoting corporate entrepreneurship through human resource management practices: A review of empirical research. *Human Resource Management Review*, 15 (1) 21–41.

Heaton, J. (2008). Secondary Analysis of Qualitative Data: An Overview. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 33 (3 (125) 33–45.

Herr, R. (2021). COVID-19 in the Pacific Island Commonwealth: microstates managing a macro-challenge, *The Round Table*, 110 (1) 138-148.

Hitchcock, M. & Nyoman, D.P. (2005). The Bali Bombings: Tourism Crisis Management and Conflict Avoidance. *Current Issues in Tourism*, 8 (1) 62-76.

Hugelius, K. & Tapani, J. (2017). *Krishantering i praktiken*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.

Hultén, P., Hultman, J. & Eriksson, L.T. (2007). *Kritiskt tänkande*. 1 uppl. Malmö: Liber

*Ingemarsdotter, J. & Eriksson, C. (2020). Pandemipåskan – debatten om massturism i glesbygd i coronatider. I: Eva Mittermaier, Niklas Granholm och Ester Veibäck (red.). Perspektiv på pandemin. *Inledande analys och diskussion av beredskapsfrågor i ljuset av coronakrisen 2020*. FOI.

Jaques, T. (2007). Issue management and crisis management: An integrated, non-linear, relational construct. *Public relations review*, 33 (2) 147-157.

Jelinek, M., & Litterer, J. A. (1995). Toward entrepreneurial organizations: Meeting ambiguity with engagement. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 19 (3) 137-168.

Jerling, L. & Nordin, U. (2007). *Bland skötar, kobbar och kor: Stockholms skärgård — uppkomst och utveckling*: I: Lenn Jerling och Urban Nordin (ref) Among Fishnets, Islets and Cows: Origin and Development of Stockholm Archipelago: Lenn Jerling och Urban Nordin on Nature, People, Work, *Leisure and Economy*, 171—173.

- Karampela, S., Thanasis, K. & Spilanis, I. (2014). Accessibility of islands: Towards a new geography based on transportation modes and choices. *Island Studies Journal*, 9 (2) 293-306.
- Kristensson, J. (2014). *Handbok i uppsatsskrivande och forskningsmetodik*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Kroksmark, T. (1987). *Fenomenografisk didaktik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: Exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Laws, E. & Prideaux, B. (2005) Crisis management: a suggested typology. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 19 (2-3) 1-8.
- Leth, G. & Thurén, T. (2000). *Källkritik för Internet*, Rapport 177, Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Lewandowska, A., Stopa, M. & Inglot-Brzęk, E. (2021). Innovativeness and entrepreneurship: Socioeconomic remarks on regional development in peripheral regions. *Economics & Sociology*, 14 (2) 222-235.
- Liu, D., Ainsworth, S.E., & Baumeister, R.F. (2016). A Meta-Analysis of Social Networking Online and Social Capital. *Review of General Psychology*, 20 (4) 369-391.
- Marton, F. (1981). "Phenomenography — Describing conceptions of the world around us". *Instructional Science*, 10, 177–200.
- Medjedović, I. (2011). Secondary analysis of qualitative interview data: Objections and experiences. Results of a German feasibility study. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, 12(3) 1-16.
- Medjedović, I. (2014). *Qualitative Sekundäranalyse*. Berlin: Springer.
- Merouani, Y., Box, M., Larsson Segerlind, T., & Rytönen, P. (2021). *What does it take to survive on an island?: The relationship between firm survival and contextual factors in a peripheral region*. Turku, Finland.
- *Myndighetsgruppen. (2022). *Myndighetsgruppen för turism och besöksnäring. Tillsammans för en stark och hållbar besöksnäring 2022–2024*.
- Nafei, W. (2016). Organizational Agility: The Key to Organizational Success. *International Journal of Business and Management*. 11. 296.

Ntounis, N., Parker, C., Skinner, H., Steadman, C. & Warnaby, G. (2022). Tourism and Hospitality industry resilience during the Covid-19 pandemic: Evidence from England, *Current Issues in Tourism. Special Issue: COVID-19 and Tourism*, 25 (1) 46-59.

Olsson, H. & Sörensen, S. (2011). *Forskningsprocessen: kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. (3. uppl.) Stockholm: Liber.

Onn, G. (2018). Student Involvement as a Tool for Nurturing Business Model Development in Tourism Businesses in the Stockholm Archipelago. *Academica Turistica - Tourism and Innovation Journal*, 11 (1).

Patriotta, G., & Siegel, D. (2019). The Context of Entrepreneurship. *Journal Of Management Studies*.

Piñeiro, J., López-Cabarcos M., Romero-Castro, N. & Pérez-Pico, A.M. (2020). Innovation, entrepreneurship and knowledge in the business scientific field: Mapping the research front. *Journal of Business Research*. 115.

Pugh, R. & Dubois, A. (2021). Peripheries within economic geography: Four “problems” and the road ahead of us. *Journal of Rural Studies*, (87) 267–275.

*Region Stockholm. (2022). *Oberoende utvärdering av Region Stockholms hantering av covid-19*. KPMG slutrapport för den oberoende utvärderingen av Region Stockholms hantering av covid-19-pandemin. Rapport.

Rodríguez-Pose, A. (2013) Do Institutions Matter for Regional Development? *Regional Studies*, 47 (7) 1034-1047.

Rytkönen, P., Merouni, Y., Box, M. & Larsson Segerlind, T. (2021). *Ö- och skärgårdsturism under pandemin*. Halvtidsrapport 2021:2. Södertörns högskola.

*Rytkönen, P., Box, M., Larsson Segerlind, T. & Merouani, Y. (2022). *Ö-och skärgårdsturism under pandemin*. Slutrapport.

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2012). *Research Methods for Business Students*. 6th edition. Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Sherif, V. (2018). Evaluating Preexisting Qualitative Research Data for Secondary Analysis [37 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 19 (2) Art. 7.

*Skärgårdarnas Riksförbund. (2022). *Skärgårdarnas Riksförbund, strategi för verksamheten 2022–2024*.

*SOU 2022:10 (2022). Sverige under pandemin. Volym 2 Förutsättningar, vägval och utvärdering. *Slutbetänkande av Coronakommissionen*

Stockholms läns landsting. (2015). *Skärgårdstrategin i praktiken. Utveckling av Stockholms skärgård*. Strategidokument. Stockholms stad.

Stockholms läns landsting. (2018). *Skärgårdens utveckling i siffror*. Rapport 2016:01, Tillväxt- och regionplaneförvaltning, Stockholms läns landsting.

Stockholms Stad. (2020). *Visit Stockholm*. Projektledare och omvärldsanalytiker vid visit Stockholm. Intervju den 22a April 2020. Stockholm Stad.

Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2 uppl. Stockholm: Liber

*Tillväxtverket. (2022). *Turism och besöksnäring efter coronapandemin. En nuläges- och scenarioanalys*. Rapport 0328.

*Transportstyrelsen. (2021). *Sjöfartsmarknadens utmaningar*. En rapport om effekter av pandemin covid-19. Sjö- och luftfart. Enheten för hållbar utveckling.

Tu, J. (2020). "The role of dyadic social capital in enhancing collaborative knowledge creation". *Journal of Informetrics, Elsevier*, 14 (2).

Urquizo, J., Sánchez, N., Jeong, S. Y., Singh, P., Lansdale, D. & Martin, C. (2021). "*Digital Technology Initiatives in Response to COVID-19 Challenges in the Galapagos Islands*". IEEE Mexican Humanitarian Technology Conference (MHTC), 46-51.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed* [Elektronisk resurs]. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wang, T., Yeh, R. K., Chen, C. & Tsydypov, Z. (2016). What drives electronic word-of-mouth on social networking sites? Perspectives of social capital and self-determination, *Telematics and Informatics*, 33, 1034–1047.

Welter, F. (2011). Contextualizing Entrepreneurship—Conceptual Challenges and Ways Forward. *Entrepreneurship Theory And Practice*, 35 (1) 165-184.

Widholm, C. (2019). Entrepreneurship in the Stockholm Archipelago: A historic perspective. *Baltic Worlds*, XII (2) 57–60.

Bilagor

Bilaga 1. Sammanställning av dokument och rapporter för empiri

Dokumentunderlag och år	Titel	Typ
Bottenviks skärgård (2021)	<i>Bottenvikens skärgård 2021–2030.</i>	Officiell Rapport.
FOI (2021)	<i>Inledande analys och diskussion av beredskapsfrågor i ljuset av coronakrisen 2020.</i>	Artikel av Ingemarsdotter, J. & Eriksson, C. <i>Pandemipåskan – debatten om massturism i glesbygd i coronatider.</i> I officiell rapport från FOI.
Myndighetsgruppen (2022)	<i>Myndighetsgruppen för turism och besöksnäring. Tillsammans för en stark och hållbar besöksnäring 2022–2024</i>	Officiell Rapport.
Region Stockholm (2022)	<i>Oberoende utvärdering av Region Stockholms hantering av covid-19.</i>	KPMG slutrapport för den oberoende utvärderingen av Region Stockholms hantering av covid-19-pandemin
Rytkönen, P., Box, M., Larsson Segerlind, T. & Merouani (2022)	<i>Ö-och skärgårdsturism under pandemin</i>	Slutrapport.
Skärgårdarnas riksförbund (2022)	<i>Skärgårdarnas Riksförbund, strategi för verksamheten 2022–2024.</i>	Officiell Rapport.
SOU 2022:10	<i>Sverige under pandemin.</i>	Slutbetänkande av Coronakommissionen. Rapport.
Transportstyrelsen (2021)	<i>Sjöfartsmarknadens utmaningar</i>	En rapport om effekter av pandemin covid-19. Sjö- och luftfart. Enheten för hållbar utveckling.
Tillväxtverket (2021)	<i>Strategi som lyfter storstans skärgård</i>	Officiell rapport.
Tillväxtverket (2022)	<i>Turism och besöksnäring efter coronapandemin. En nuläges- och scenarioanalys</i>	Officiell rapport.